

EXCAVACIONS A LA VIL·LA ROMANA DE PUIG RODON (CORÇÀ, Baix Empordà)

PER

JOSEP CASAS i GENOVER

La vil·la romana de Puig Rodon està situada al vessant del puig que li dona nom, al començament d'una gran plana que s'extén fins al peu de la Serra de les Gavarres, dins el municipi de Corçà. Ocupa gairebé la totalitat d'una finca propietat del senyor Martí Casadellà i Reig, de Serra de Daró que, no solament ha tingut l'amabilitat de deixar-nos excavar lliurement el camp, sinó que, a més a més, ha posat a la nostra disposició tot el que ens feia falta per a dur a terme l'excavació, la qual cosa agraïm.

Situada, doncs, en un terreny fèrtil, òptim per a l'activitat agrícola, ben regat i travessat per dues importants vies romanes de segon ordre, la vil·la feia preveure, com així fou, que, en cas d'ésser excavada, se n'obtidrien resultats molt interessants.

Quan hom descobrí la vil·la ara fa un segle, les troballes foren espectaculars (molta ceràmica fina i excel·lents mosaics); per això gairebé tots els autors de treballs semblants o sobre el món romà a les nostres comarques en parlen i, juntament amb la de Bell-Lloch (Girona), la posen con exemple de gran vil·la senyorial. Malgrat això, no se sabia res d'ella, puix que mai des del seu descobriment, no s'hi havia fet cap treball arqueològic seriós.

En part, aquest fet va ser el que ens va portar a excavar el jaciment. D'altra banda, per al coneixement de l'ocupació rural en aquella zona del Baix Empordà, creiem que l'estudi de la vil·la de Corçà és bàsic, tant per la seva extensió com per la seva situació gairebé privilegiada. També l'exploració superficial del terreny ens feia esperar bons resultats, puix que el material recollit mostrava una ocupació continuada des del s. I a.C. fins el s. V-VI d.C.

Alguns mesos abans de començar l'excavació vàrem iniciar una campanya d'exploració per tota la zona del voltant del jaciment per tal de situar la vil·la en un context més ampli.

Aquesta exploració es va fer mitjançant fotografia aèria i visitant més tard els indrets que en principi havien semblat més interessants i amb més probabilitats de tenir assentaments antics. D'aquesta manera poguérem situar amb precisió les troballes fetes a les finques més properes a la que ens interessava excavar. Per altra banda, es va aprofitar per establir de manera quasi definitiva la xarxa viària romana de la comarca; aleshores vam advertir la presència de dues vies secundàries bastant ben conservades que comuniquen la vil·la de Puig Rodon amb el Camí d'Empúries i amb altres vies principals.

LES CAMPANYES D'EXCAVACIONS

El treball de camp, inclòs dins el Programa d'Excavacions Arqueològiques de la Generalitat de Catalunya, va començar el mes d'agost de 1981, i durant quatre campanyes seguides es va continuar en dos sectors diferents del jaciment. Abans d'iniciar-se els treballs d'excavació va quadricular-se tota la finca en cales de 25 m², la qual cosa permetria una major precisió a l'hora de situar les estructures descobertes durant cada campanya. Al mateix temps, es va dividir el jaciment en dues zones, a les que hem anomenat sector 1 i sector 2, corresponents a la meitat est el primer i a l'oest el segon.

Durant la primera campanya, l'any 1981, es va treballar tan sols en el sector 1, i quedaren al descobert algunes habitacions bastant malmeses i sense que es pogués apreciar cap tipus d'estratigrafia intacta. Durant l'any 1982 es van continuar els treballs en aquesta mateixa zona fins a posar al descobert una part de la zona agrícola de la vil·la amb una superfície de 125 m². Però la destrucció que va sofrir en època moderna aquell extrem del jaciment va aconsellar abandonar l'excavació del sector 1 i iniciar la del sector 2, atès que en el primer era molt difícil obtenir una estratigrafia que ens permetés datar amb precisió les diferents fases que havia conegut la vil·la.

SECTOR I

L'any 1981 es va obrir una primera cala entorn d'un mur de pedra i argamassa que sortia a la superfície, únic indicatiu segur de l'existència d'estructures de què disposàvem en començar la primera campanya d'excavacions.

El fet que el sòl natural argilós es trobi a poca profunditat i el de ser de «tapial» algunes de les estructures, va impedir, ja des d'antic, la conservació d'alguns dels murs d'aquest sector. Quan es conreava la finca, les successives llaurades van anar destruint totes les parets de «tapial» (elements 2, 12 i 18 de la fig. 1), i les de pedra seca, mentre que les de morter es conservaren en força bon estat (elements 3, 4, 7 i 19).

Amb tot, i malgrat la inexistència d'una estratigrafia sencera, l'excavació va oferir dades interessants pel que fa referència a les estructures. No hi ha cap dubte que ens trobem a la part agrícola de la vil·la, encara que la poca superfície excavada en el sector I no permet conèixer amb seguretat la funció de les habitacions posades al descobert.

No vàrem trobar, en aquesta primera cala, cap estrat sencer (el nivell superficial es recolza damunt els paviments). Per això és difícil precisar la data de construcció i abandó de l'àrea. Damunt mateix del paviment, en contacte amb ell, s'hi van recollir fragments de ceràmica vidrada moderna. L'únic estrat que es podria considerar intacte és el de reompliment de l'habitació A-1; però tot i això, és un reompliment d'època incerta amb materials molt barrejats, des de terra sigillata (des d'ara T.S.) sud-gàl·lica a T.S. clara C i fragments d'àmfora baix imperial. L'única manera de datar aquestes estructures és per la seva semblança amb les de la segona cala, excavada l'any 1982, ja que els murs d'ambdues cales tenen la mateixa orientació i van ser construïdes amb la mateixa tècnica.

L'obertura de la segona cala va estar motivada pel fet que en un sondeig de l'any 1981 es va posar al descobert una estratigrafia bastant sencera i no gens remenada, que correspon a la part rústica de la vil·la. Durant la 2a. campanya es va excavar una dependència que, en un primer moment, havia contingut almenys 4 *dolia*, els quals foren colgats i inutilitzats en un moment posterior; circumstància que marca l'inici d'una nova fase de la vil·la (fig. 2).

L'estratigrafia era bastant senzilla. Per sota l'estrat superficial, amb un gruix que variava entre 25 i 50 cm, apareixia un segon estrat format per *tegulae* i *imbrices* procedents d'una teulada caiguda; «in situ» es conservaren els claus de ferro de les vigues. Aquest estrat ocupava tota la superfície de la cala i només desapareixia en dues faixes que formaven

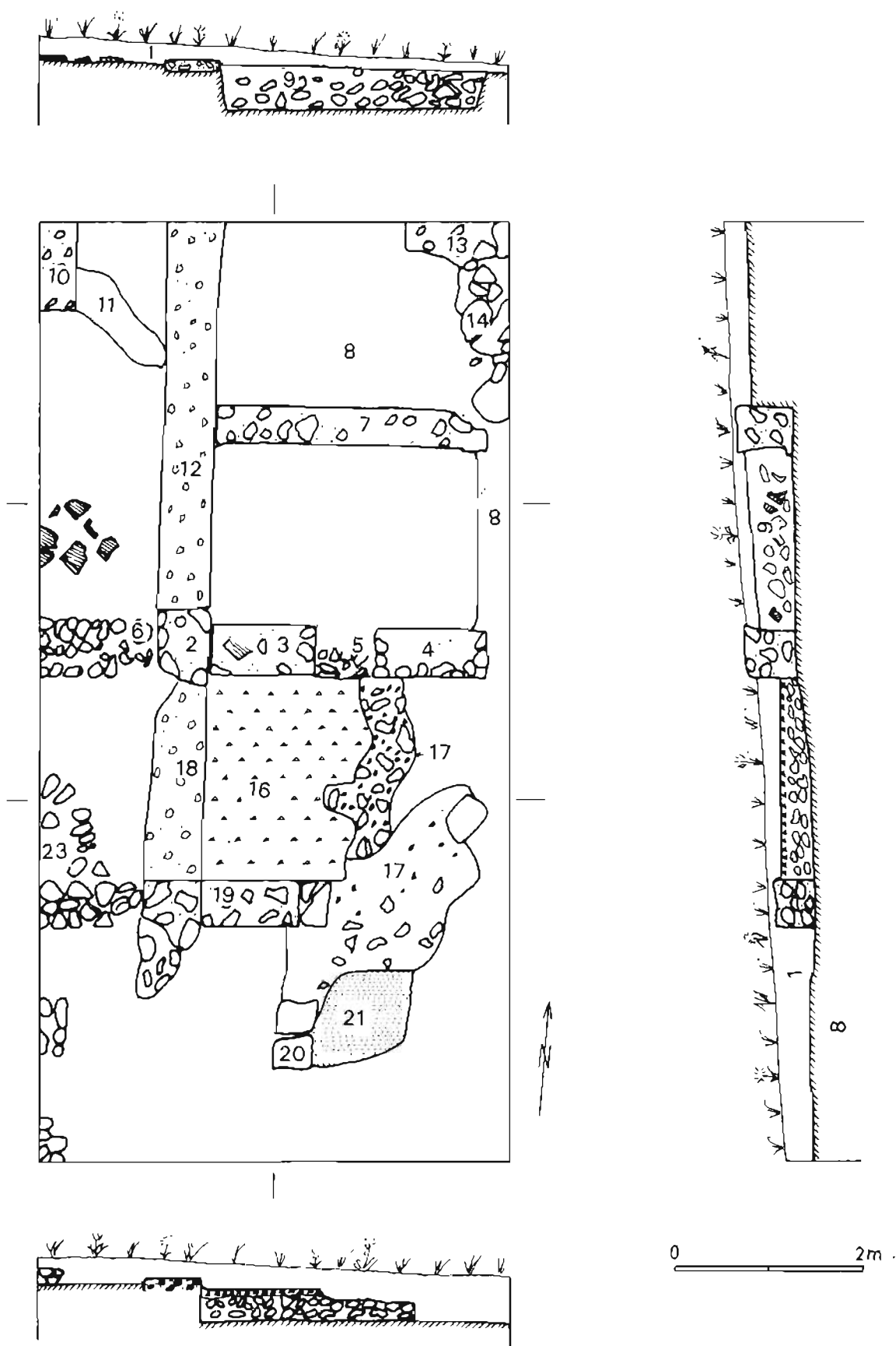


Fig. 1. Planta i seccions de la cala 1-81 en el sector I del jaciment.



Fig. 2. Planta de la cala 2 en el sector 1. A dalt, el nivell d'enderrocament de la teulada. La planta inferior de la figura correspon al nivell del paviment amb els forats de 4 *dolia* i un petit dipòsit rectangular.

angle recte al mig de la zona excavada. Posteriorment, en netejar el nivell de *tegulae* i una vegada enretirades, es va comprovar que aquelles faixes corresponien a dos murs de fang –un d'ells desaparegut–, que juntament amb un tercer mur de pedra tancaven una habitació situada a la meitat sud de la cala, dins la qual hi havia els quatre *dolia*.

És difícil establir el moment exacte d'aquest enderroc perquè el material arqueològic de l'estrat és poc representatiu i també perquè és molt divers (des del s. II al s. V d.C.). De totes maneres, les peces que van aparèixer per sota les *tegulae*, aixafades quan va enfonsar-se la teulada, ens han de proporcionar aquesta data. D'entre aquests materials podem remarcar la part inferior d'un plat de T.S. clara D de la forma Hayes 91-A, de la segona meitat del s. V d. C. (Hayes, 1972, p. 144), amb el fons decorat (fig. 3, 1), i dues àmfores, una d'elles bastant sencera, que corresponen a la forma Beltran 66, datada a començament del s. V d.C. (BELTRAN, 1970, ps. 233 i 571).

Dues àmfores més, també de procedència africana, van trobar-se al costat de la primera (fig. 3, 2 i 5). La seva cronologia ja és més difícil de precisar. D'una d'elles, probablement una àmfora Tripolitana II/XXIV, només se'n conserva el llavi. Aquest tipus d'àmfora és considerat «grosso modo» del s. I d. C., però aquesta cronologia és insegura (OSTIA III, 2. p. 628, núm. 21). L'altra té forma semblant a la Beltran 66, però les nanses arranquen del llavi en lloc de fer-ho del coll. La seva pasta, groga, farinosa i bastant sorrenca la diferencia completament de l'anterior. Ignorem, doncs, la seva procedència i cronologia, però tenint en compte que va ser aixafada per les *tegulae* quan s'enderrocà la teulada, és lògic suposar que pertany a la mateixa època que la citada en primer lloc.

També va trobar-se una moneda de bronze no massa ben conservada, a l'anvers de la qual apareix el cap d'un emperador, de perfil i mirant a la dreta, amb la corona solar. La lectura és molt difícil degut al seu mal estat de conservació, però podria tractar-se de Gal·liè. Al revers apareix una corona de llor dins la qual es pot llegir VOT X.

Una segona moneda va aparèixer a la part superior de l'estrat, entremig de les primeres terres d'aportació natural dipositades damunt la teulada caiguda. Però el fet de trobar-se a la part més profunda de l'estrat superficial i el de ser d'una època bastant anterior a la dels materials de sota les *tegulae*, fa que no la puguem tenir en compte com a element de pes a l'hora d'establir l'instant de l'ensorrament del teulat i no la considerem relacionada amb ell.

La moneda, de Claudi II *el Gòtic*, es conserva en perfecte estat. A la cara hi veiem el bust de Claudi II, de perfil i amb corona solar voltada

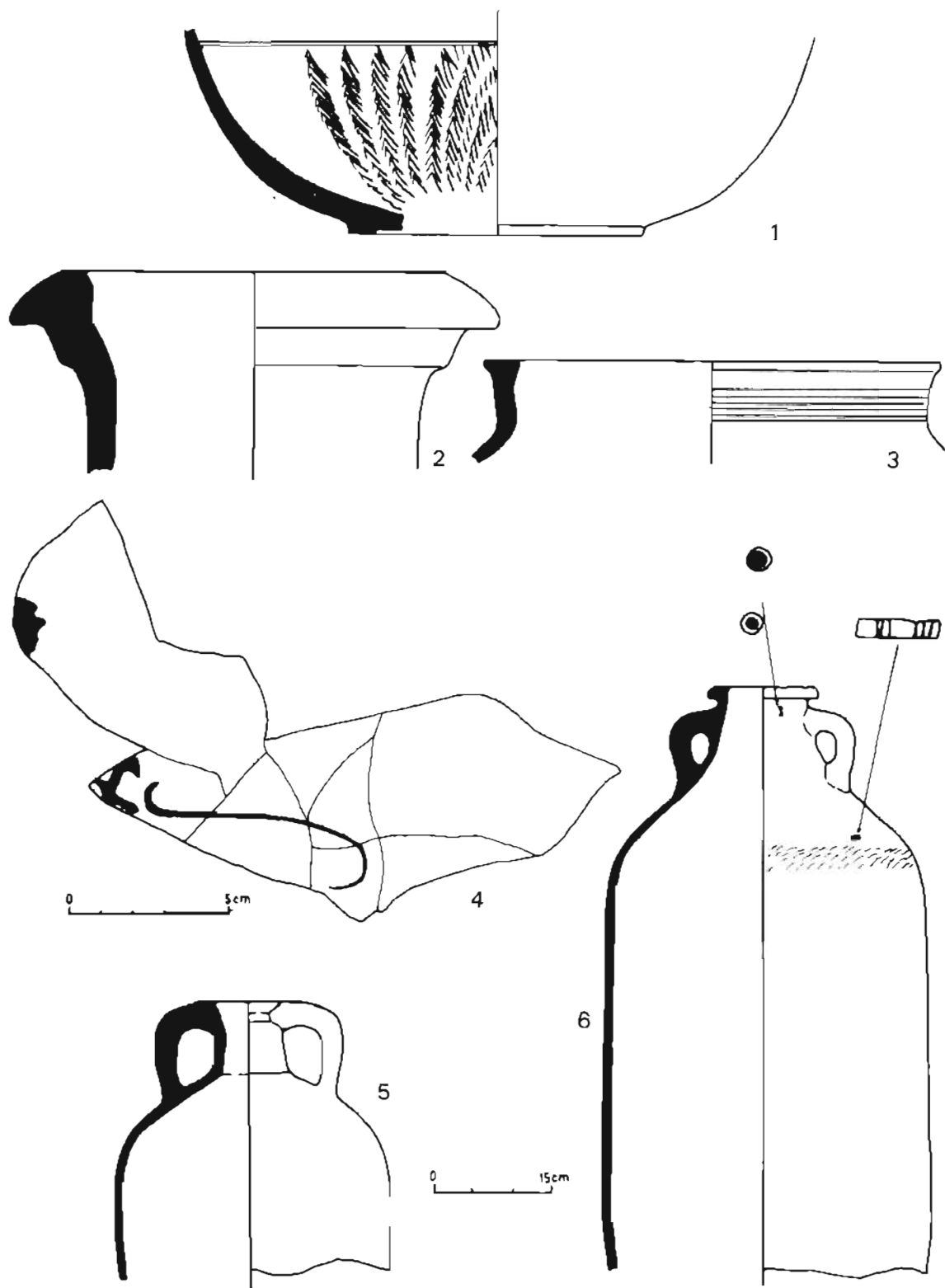


Fig. 3. Material arqueològic recuperat en el nivell de l'enderrocament de la teulada en els sector I. Núm. 1 = T.S. clara D. Núms. 2, 5 i 6 = Àmfores tardanes de tipologia diversa. Núm. 4 = Fragment de cos d'una àmfora de la forma Kuzmanov XIII amb restes d'un *titulus pictus*. Núm. 3 = Ceràmica comuna.

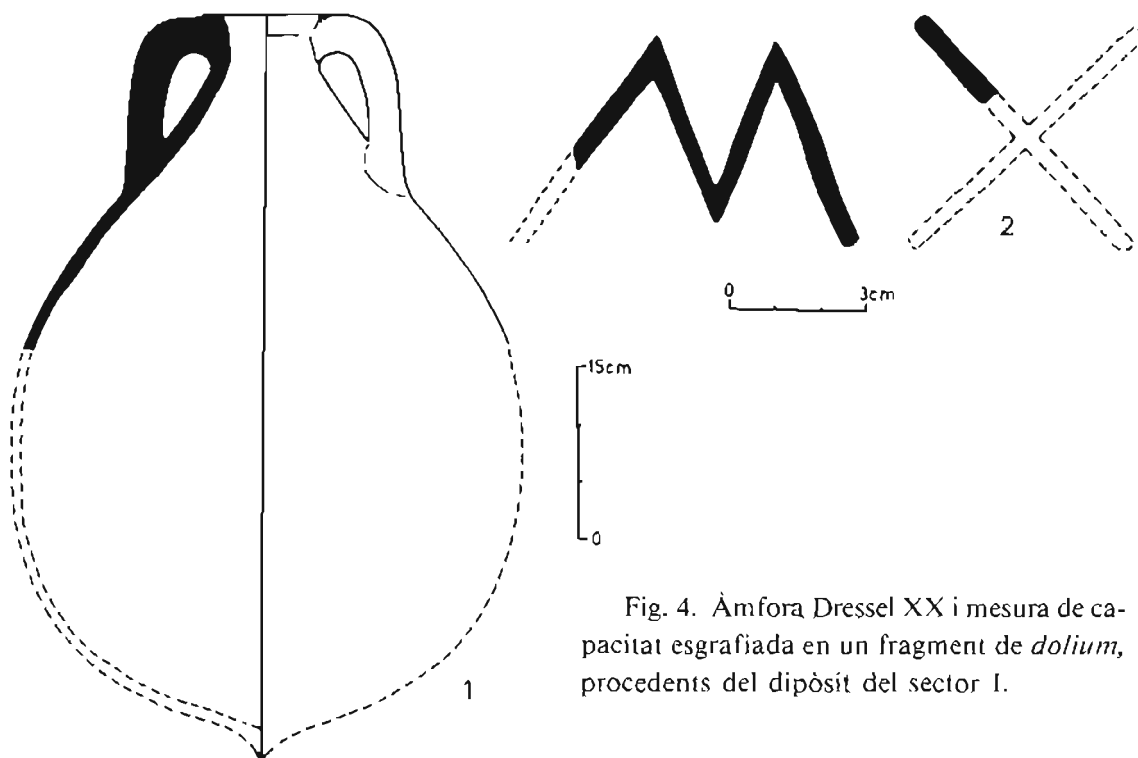


Fig. 4. Àmfora Dressel XX i mesura de capacitat esgrafiada en un fragment de *dolium*, procedents del dipòsit del sector I.

per la inscripció IMP. C. CLAVDIVS AVG. Al revers, un Geni amb *cornucòpia* i la inscripció GENIVS EXERCI. Fou encunyada entre l'any 268 i 270 d. C.

A la meitat sud de la cala, per sota el nivell de *tegulae*, es va trobar una capa de morter de calç i sorra, de forma circular, que tapava la meitat inferior d'un *dolium* tallat i inutilitzat d'antic. Al costat d'aquest *dolium* van trobar-se els forats de tres més, inutilitzats tots ells en el mateix moment que el primer, tal com es va comprovar, puix que els fragments de ceràmica trobats dins d'uns i altres casaven perfectament.

L'abandó i colgament dels *dolia* cal situar-lo no massa temps abans de l'abandó del sector i enderrocament de la teulada, ja que el material més modern és un fragment de T.S. clara D de la forma Hayes 91-A corresponent a mitjans del s. V d. C. (fig. 5, 6). A més d'aquest fragment, trobem altres materials datables; alguns d'ells més antics, com és el cas de dues vores de T.S. clara A de començament del s. III d. C. (fig. 5, 2, 3 i 4), i bona part d'un plat de T.S. clara B de la forma Lamboglia 32 i de la mateixa època (fig. 5, 1). La resta del material ceràmic és del tipus oxidat i reduït (fig. 5, 7 a 10).

Mentre que a la meitat sud no va aparèixer cap element que datés la construcció dels murs posats al descobert, a la meitat nord, per sota el nivell de *tegulae*, va trobar-se un sòl d'habitació format per l'ús i freqüentació de l'àmbit, al qual recobria un paviment de terra batuda.

La uniformitat del material arqueològic trobat entremig del paviment de terra batuda i la diferència cronològica entre aquest i el que es troba en el nivell d'abandó permet comprovar que no va haver-hi cap intrusió o remenament de terres del paviment, al mateix temps que permet datar la formació d'aquest i la construcció de les estructures que amb ell es relacionen. Aquest lot de material, format per petits fragments de T.S. clara A i ceràmica africana de cuina (formes Hayes 196 i 197), correspon tot ell a finals del s. II o al primer quart del s. III d. C., i caldrà relacionar les reformes a la part agrícola –o sector 1– amb les que a la mateixa època van tenir lloc en el sector 2, que estudiarem més endavant.

A la meitat est de la cala, al costat del mur nord-sud, es va excavar un petit dipòsit tallat en el sòl natural argilós, les parets del qual estaven recobertes amb *tegulae* posades verticalment.

En el seu fons hi havia una petita capa de cendres, carbons vegetals i restes del que podia haver estat el bigam d'una teulada. Al seu damunt, un estrat format per *tegulae* caigudes, pràcticament senceres, recordava el mateix enderroc descobert a l'habitació veïna. En un punt, barrejat amb les *tegulae*, aparegueren nombrosos fragments d'un gran *dolium*, alguns dels quals mostraven restes de grapes de plom utilitzades per adobar el recipient en època antiga, i altres, conservaven fragments d'unes inscripcions que indicaven la seva capacitat (fig. 4, 2).

L'anàlisi de les característiques de les *tegulae* i la comparació d'aquestes amb les de l'estrat d'enderrocament de l'habitació veïna ens ha permès constatar que bàsicament n'hi ha de tres tipus, encara que l'argila, malgrat diferents tonalitats produïdes per la cocció, és la mateixa en els tres. Aquest fet fa suposar l'existència d'un taller local a la mateixa vil·la, cosa que no és d'estranyar donades les característiques del terreny i la seva riquesa d'argila.

Del nivell de carbons, entremig de les *tegulae*, l'únic material que pot donar la data de destrucció són dues monedes. Una d'elles trobada al fons de tot, enmig les cendres, és de Constantí. A la cara apareix la figura de l'emperador i el nom CONSTANTÍ...; al revers, dos soldats amb l'estendart i la inscripció GLORIA EXERCITVS. Fou encunyada durant la primera meitat de s. IV, però com tots els petits divisors de bronze baix imperials, la seva utilització es va perllongar molt, tal com mostra el seu desgast. Per aquest motiu, no permet datar amb precisió el moment de destrucció, encara que ens dóna una data aproximada.

La segona moneda, trobada entremig de les *tegulae*, presenta l'anvers molt gastat. Tan sols hem pogut llegir, amb dubtes, el final de

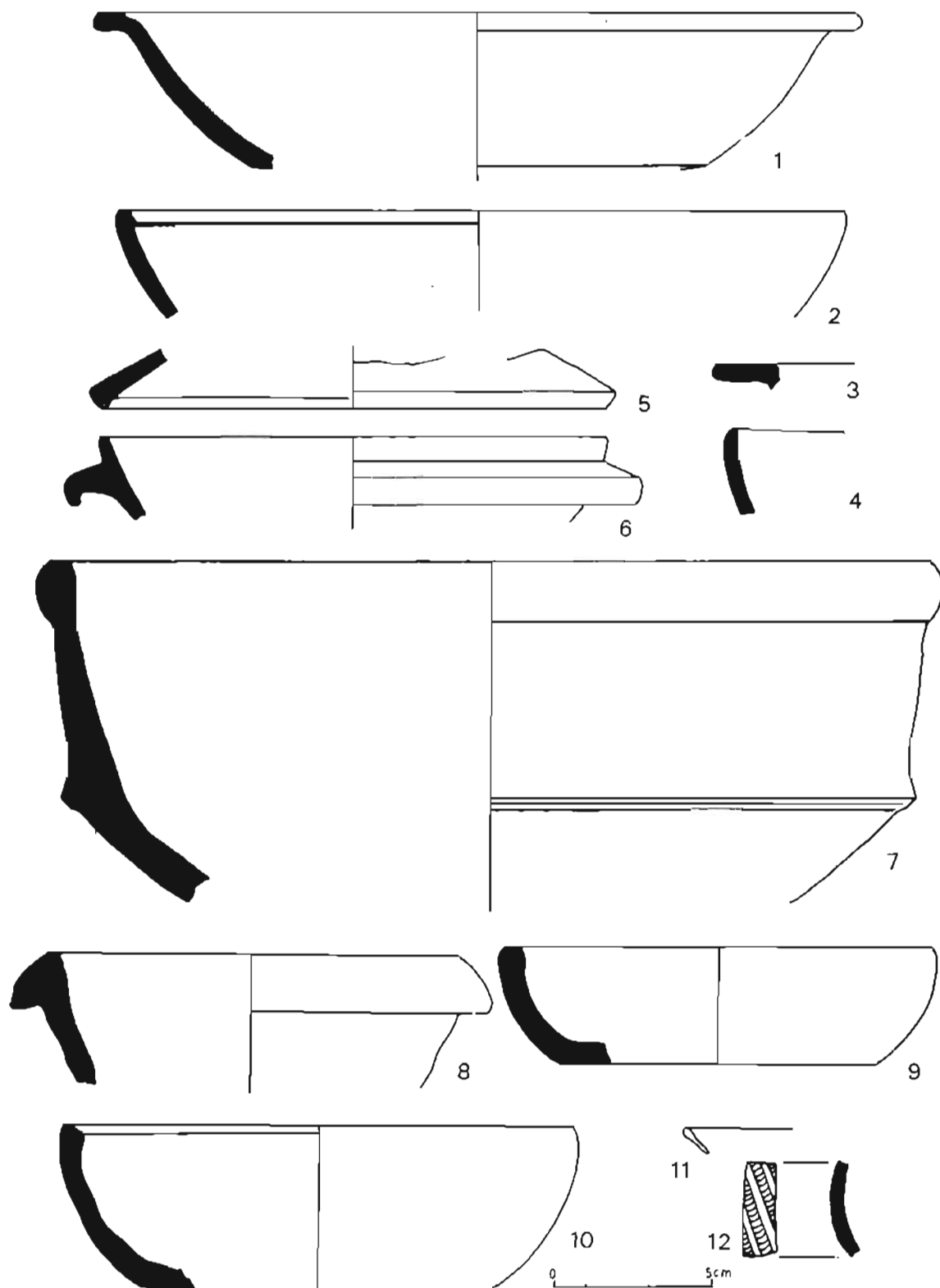


Fig. 5. Material trobat dins els fons de *dolia* del sector I. Núm. 1 = T.S. clara B. Núm. 2 a 5 = Ceràmica africana de cuina i T.S. clara A. Núm. 6 = T.S. clara D. Núm. 8 = Llavi d'àmfora. Núms. 7, 9 i 10 = Ceràmica comuna, oxidada i reduïda. Núms. 11 i 12 = Objectes de vidre.

la inscripció (...TIVM NOB C), probablement referida a Constant II. Al revers, millor conservat, s'hi pot veure una corona de llorer i s'hi llegeix CASORVM NOSTRORVM VOT X PTR. Es va encunyar a Trèveris probablement entre els anys 341 a 346 d.C.

De l'estrat situat per damunt les *tegulae* i per sota el superficial, tan sols cal remarcar la troballa de la meitat superior d'una àmfora de forma semblant a la Dressel 20, però més petita i amb les nanses que surten directament del llavi (fig. 4, 1). No hem trobat cap altre paral·lel que ajudi a establir la seva cronologia. La resta del material de l'estrat és poc representatiu i no massa homogeni, cosa que tampoc no ajuda a precisar cap cronologia. D'altra banda, aquest és un estrat de reompliment per aportació natural, format després de l'abandó i destrucció del lloc.

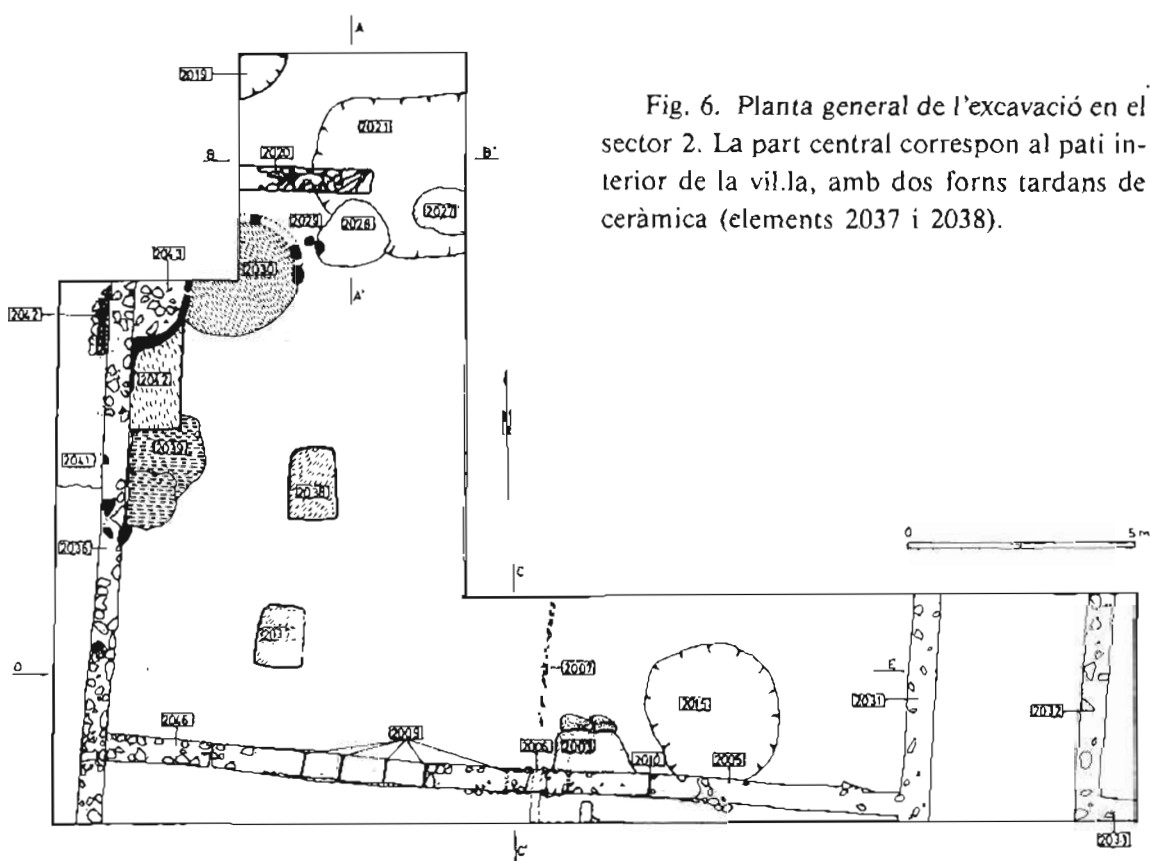


Fig. 6. Planta general de l'excavació en el sector 2. La part central correspon al pati interior de la vil·la, amb dos forns tardans de ceràmica (elements 2037 i 2038).

SECTOR 2

Al mateix temps que s'excavava el primer sector, a l'àrea rústica de la vil·la, l'any 1982 es va obrir una segona cala a 30 m. d'aquella, al sector en el que suposàvem que trobaríem les dependències destinades a vivenda. Aquesta suposició estava fonamentada en la troballa de nombrosos fragments de ceràmica fina a la superfície, a més de gran quantitat de tesselles de mosaic.

Aquesta cala, amb la mateixa orientació que la primera, tenia una superfície inicial de 25 m², i va proporcionar una bona seqüència estratigràfica que permeté datar les estructures descobertes. Degut a aquests bons resultats, en campanyes successives es va continuar l'excavació d'aquest sector fins a deixar-ne bona part al descobert (fig.6).

El costat est de l'excavació del primer any havia estat remogut en una època indeterminada en enterrar-hi un bòvid; però malgrat això, es va poder delimitar el forat (element 2015) i separar-lo de la zona no remoguda

La cala inicial va quedar dividida en dues parts per un mur disposat d'est a oest (2005), el qual estava travessat per una canal d'uns 15 cm de diàmetre, situada per sota el nivell d'un paviment quasi desaparegut, i per set petites canals de 3 cm de diàmetre situades per damunt del paviment. La primera canal tenia el pendent cap al sud i el material del seu interior indica probablement el moment d'abandó de l'àmbit i bona part de l'àrea. L'única peça datable d'aquest material és un plat de T.S. grisa paleocristiana sense decoració, de finals del s. V o començaments del s. VI d.C.

Les altres canals, disposades amb certa regularitat, sembla que devien servir per a travessar el mur amb un suport, segurament metàl·lic, damunt el qual degueren muntar un encofrat de fusta, probablement de «tapial» per a bastir els murs.

Excavats, al llarg de totes les campanyes, part de quatre àmbits ben delimitats per murs de pedra i argamassa, tenim l'estratigrafia de cadascun d'ells, encara que en alguns casos aquesta estratigrafia no és completa perquè no es va aprofundir per sota els paviments, generalment força ben conservats.

A mesura que avançava l'excavació es va veure que el centre del sector 2 corresponia a un pati interior entorn del qual s'hi van construir diverses dependències d'ús divers. Tractant-se d'un pati, és a dir, d'una zona de treball molt freqüentada, vam concentrar els estudis en aquesta zona, ja que així es podia conèixer l'evolució de la vil·la i les activitats que s'hi duïen a terme. Això, però, no va impedir l'excavació parcial d'altres habitacions annexes, tal com comentàvem abans, habitacions que estudiarem per separat una vegada finalitzat l'anàlisi dels elements i estructures que constitueixen el gran pati central.

Es va poder comprovar perfectament que en una primera fase (de moment no n'hem trobat cap altra més antiga), el pati era un lloc industrial en el que hi havia, almenys, dos forns de ceràmica, situats a la banda nord-oest. Aquests forns foren utilitzats per a la cocció de

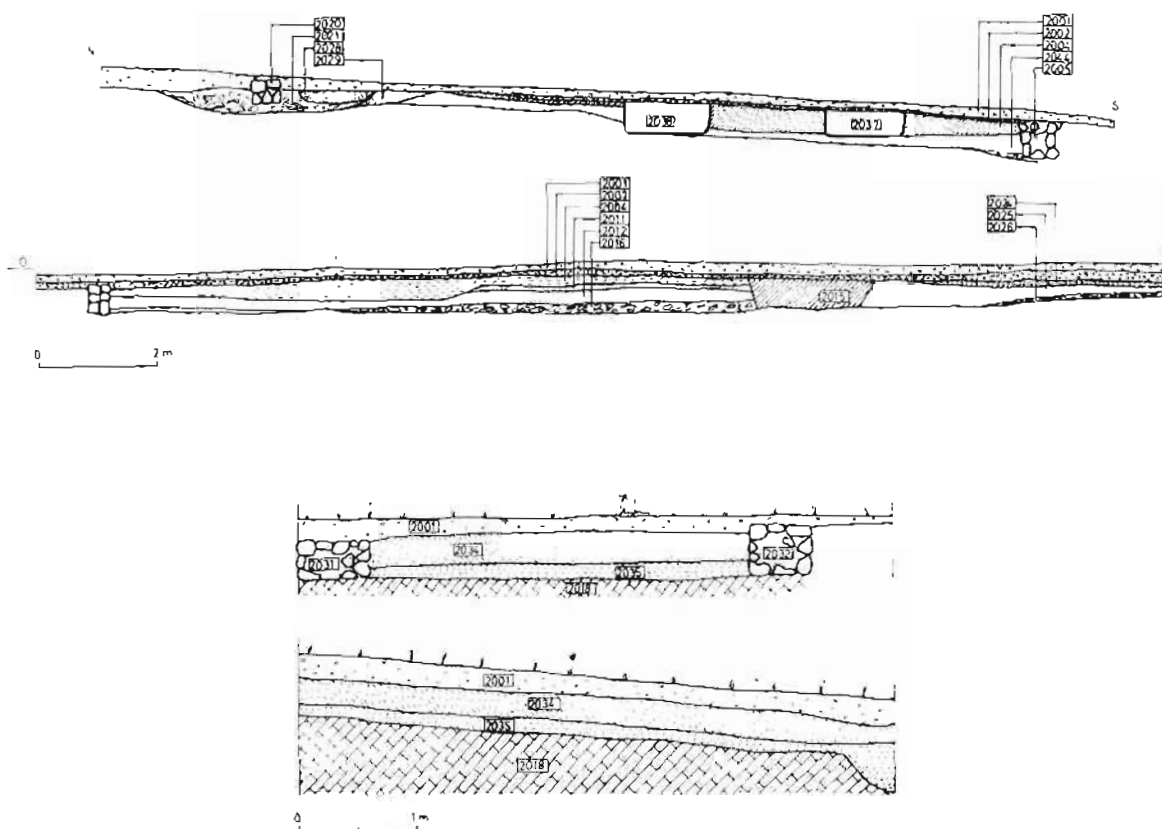


Fig. 7. Secció general de l'excavació en el sector 2 i secció de l'habitació situada a la part est del pati central.

ceràmiques comunes que es feien servir segurament, per al consum de la pròpia vil·la. Posteriorment, cap a finals del s. II d.C. es va remodelar i delimitar el que a partir d'aquells moments seria un dels patis interiors principals de la vivenda, on es construï un mur orientat de nord a sud que passava pel damunt d'un dels forns, i s'embelliren les habitacions annexes amb paviments de mosaics. D'aquests paviments tan sols vam trobar les restes molt deteriorades d'un; però la seva forma i decoració, així com la varietat de colors (4 diferents), fan pensar que era un mosaic de gran qualitat. D'altra banda, l'anàlisi de la decoració del mosaic trobat i la seva comparació amb el que publica Pella i Forgas a la HISTORIA DEL AMPURDAN, han posat en evidència que es tracta de les restes del mateix que es va trobar el segle passat.

Quant a la seva cronologia, sabem que el mur que delimita l'habitació fou construït a finals del s. II d.C. o a començament del s. III.

D'altra banda, la tipologia del mosaic és la mateixa que la dels de Sarrià de Ter, datats a la mateixa època, i coincideix amb una època de creixement i embelliment de les grans vil·les de la comarca. Podem considerar-lo, doncs, d'aquella mateixa època. En tot cas, l'excavació

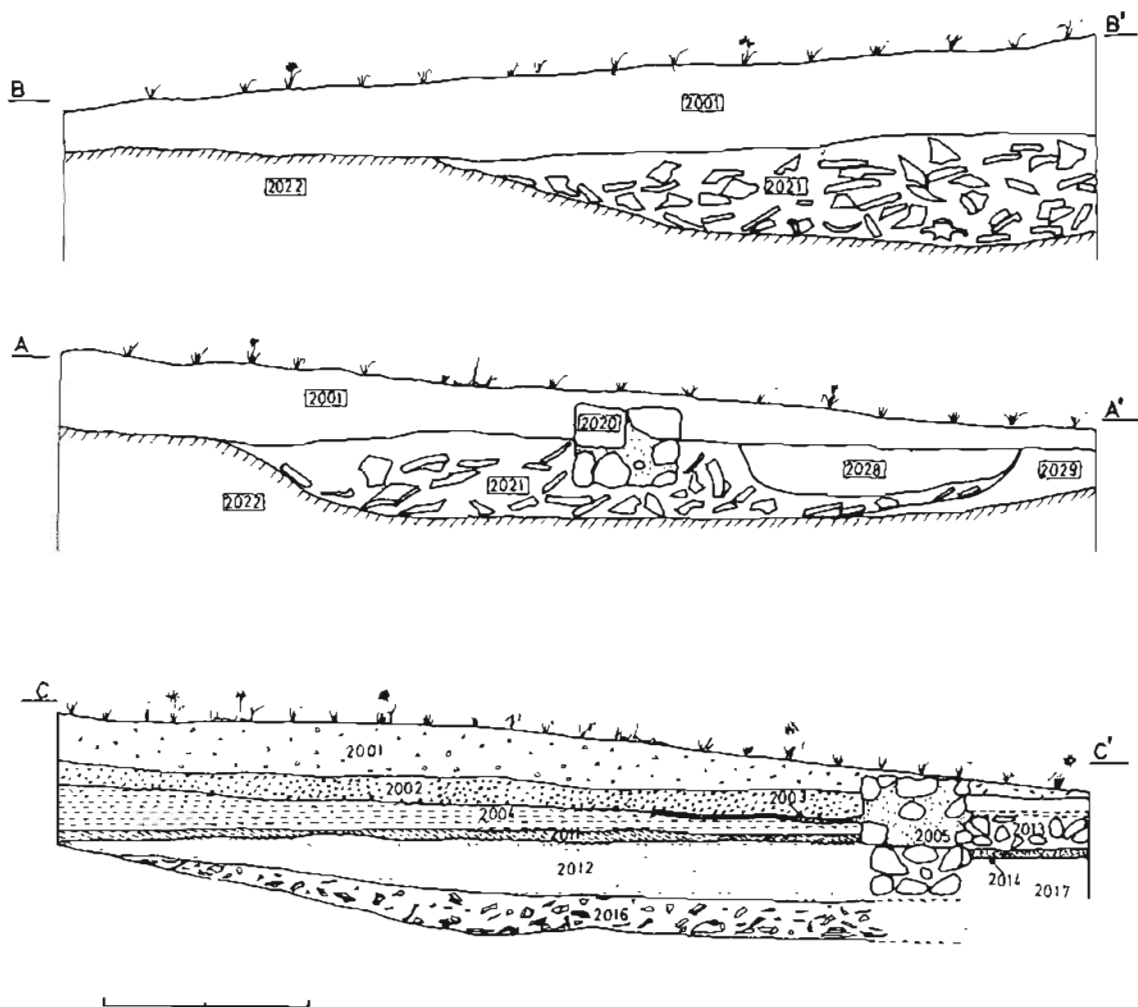


Fig. 8. Secció de detall de la zona nord-oest del pati i estratigrafia de la part sud.

dels reompliments situats per sota aquest paviment en futures campanyes precisarà encara més aquesta cronologia.

En un moment posterior, segurament a la segona meitat del s. V o a finals del mateix, el pati va tornar a tenir el seu ús primitiu, car es construïren dos forns de ceràmica al seu centre. Aquests forns eren molt senzills. Consistien en forats rectangulars excavats a les terres de reompliment del pati, dins els quals s'hi col·locava la ceràmica grollera de tipus comú o de cuina i es coïa amb llenya que la cobria. Amb aquest senzill procediment s'obtenia la ceràmica reduïda tan abundosa a tota la zona excavada. Fins i tot es van trobar dins els forns les restes de branques carbonitzades procedents de les últimes fornades i pedres de tamany regular completament vidrades per l'acció de les elevades temperatures.

Per sota aquests forns, tal com ja s'havia comprovat en campanyes anteriors, aparegué una capa d'argila bastant estèril que cobria un altre

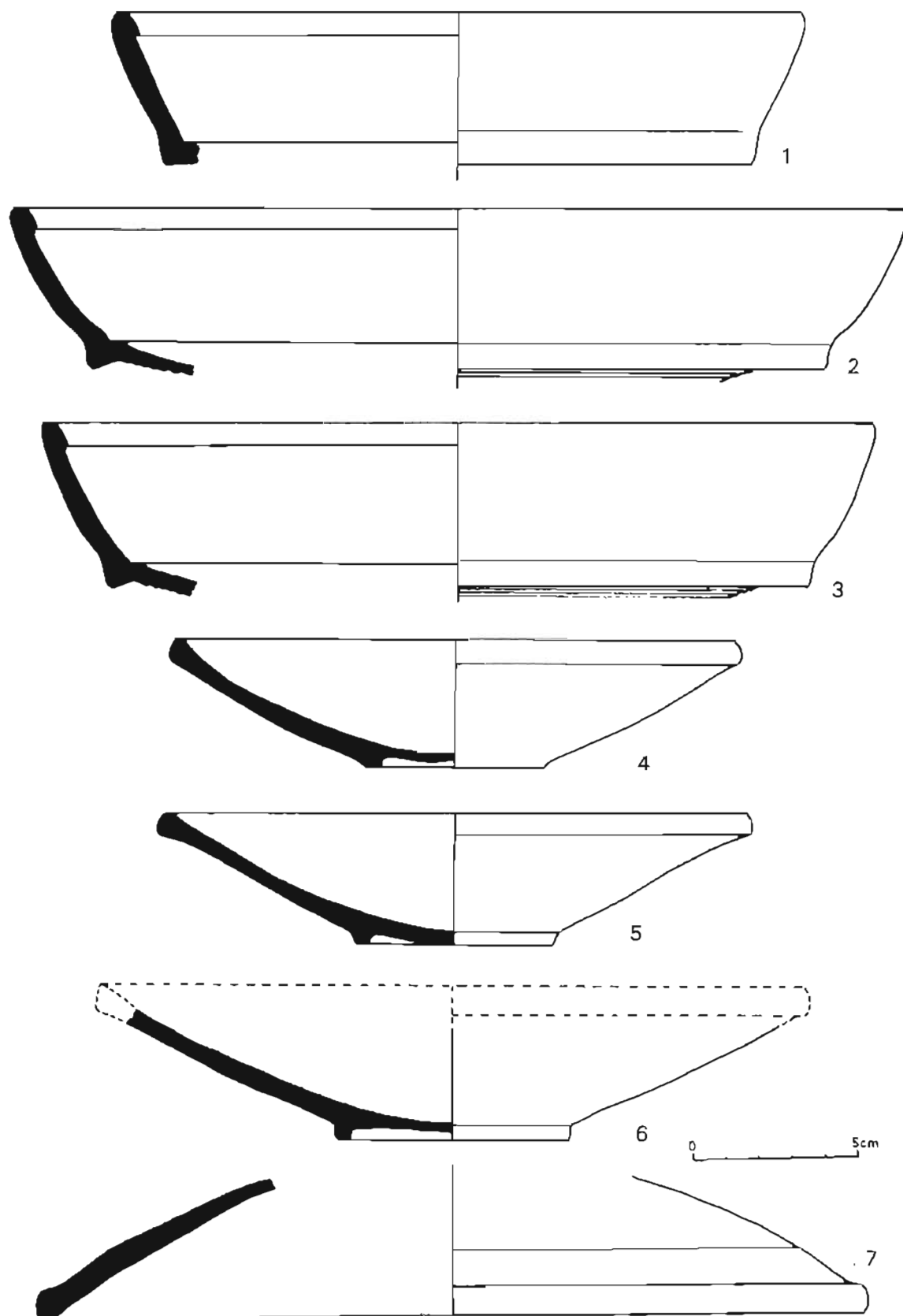


Fig. 9. Material arqueològic de l'element 2016. Núms. 1 a 3 = T.S. clara A, forma Hayes 23-B. Núms. 4 a 7 = Ceràmica africana de cuina, forma Hayes 196.

estrat (el 2016 i el 2040), que datava els murs a l'època de la qual havíem parlat abans i ens donava una data relativament aproximada de la instal·lació dels forns.

EL PATI

Si bé l'estratigrafia obtinguda a la primera campanya es va poder completar en ampliar-se l'excavació, ja en el primer moment es va tenir una visió clara de la cronologia i evolució del jaciment. Encara que l'estratigrafia és bastant complexa, com podem veure en el diagrama de la fig. 35, degut sobretot als nombrosos elements i capes que la formen, la seva interpretació és en realitat molt senzilla i «grosso modo» podem resumir la successió d'estrats seguint l'ordre en què es van dipositar, de la següent manera:

ESTRAT VI (elements 2016, 2026 i 2045)

Està format per terres amarronades i cendroses, d'uns 15-20 cm de potència, el qual reposa damunt el sòl natural d'argila i serveix per anivellar el terreny. Aquest estrat passa per sota un mur de pedra seca que no és altra cosa que la fonamentació del mur d'argamassa que delimita el sector per la banda sud.

Material	Procedència i nombre de fragments		
	2.016	2.026	2.045
T.S. africana (clara A)	187	12	
T.S. clara B	4	1	
T.S. lucente	3		
T.S. sud-gàl·lica	3		
Ceràmica africana de cuina (Hayes 196, 197)	240	14	
Ceràmica comuna oxidada	771	174	
Ceràmica grollera reduïda	162	28	
Àmfora	201	60	
Agulles d'os	12		
Moneda (s. II a.C.)	1		
Ossos, dents i restes malacològiques	77	30	
Esquella de ferro		1	

És un estrat molt ric en material arqueològic i aquest és cronològicament molt homogeni. És un material que dóna el moment final d'una fase de la vil·la i segurament la data de construcció del mur que es recolza en ell. Aquesta data correspon a començaments del s. III d.C., tal com veurem tot seguit en estudiar amb més detall el material recuperat, el resum del qual oferim en el quadre anterior.

D'entrada, sorprèn la gran quantitat de material arqueològic trobat en aquest estrat si el comparem amb els altres. La major part d'aquest material, correspon a ceràmiques comunes oxidades de molt bona qualitat, ceràmiques africanes de cuina i sigil·lates africanes (clara A), que són les que proporcionen la data de formació de l'estrat. La forma de T.S. clara A més sovint representada és la 23 B de Hayes (fig. 9, 1 a 3), seguida de les formes 14 i 15 de Hayes (fig. 10, 5 i 6), Hayes 27 (fig. 10, 3), Hayes 18 (fig. 10, 4). Hayes 3 i 6 (fig. 10, 1 i 2) i alguns fragments de les formes 8 i 9 del mateix autor. També es va trobar part d'un plat de T.S. clara B de la forma 9 de Lamboglia (fig. 10, 7). El conjunt pot datar-se entre la segona meitat del s. II d.C. i començament del s. III d.C., entre el 190 i 220.

Un segon grup de ceràmica d'importació, molt nombrós, és el de les ceràmiques africanes de cuina, produïdes en els mateixos tallers que van fabricar la T.S. clara A. Bàsicament trobem recipients de la forma 196 i 197 de Hayes, que formen el conjunt de tapadora i cassola, i olles de la forma Hayes 183 (fig. 11, 1, 2 i 3). Són productes de cronologia molt àmplia, datades per Hayes entre la segona meitat del s. II i la primera meitat del s. III d.C. (Hayes, 1972, p. 203 i 209).

A part trobem fragments d'un petit grup de materials ceràmics constituïts per 3 fragments de T.S. sud-gàl·lica i tres peus d'àmfora de la forma Dressel 30, que podem considerar de finals del s. I d.C.

La major part de la ceràmica comuna és oxidada, generalment de colors groguencs o rosats pàl·lids i de bona qualitat. Hi ha un repertori força extens de formes però la repetició sovint d'algunes d'elles —concretament a les peces núms. 3, 4, 5 i 6 de la fig. 12— ens fa pensar que van ser fabricades a la mateixa vil·la; cosa que no seria d'estranyar si tenim en compte que el jaciment es troba damunt d'una argilera i que en el mateix pati van trobar-se restes de cinc forns, tres dels quals eren segurament contemporanis de l'estrat que estudiem i els altres dos, bastant posteriors.

Són nombrosos els fragments de ceràmica comuna que contenen marques esgrafiades. Sovint no són més que creus o espines de peix

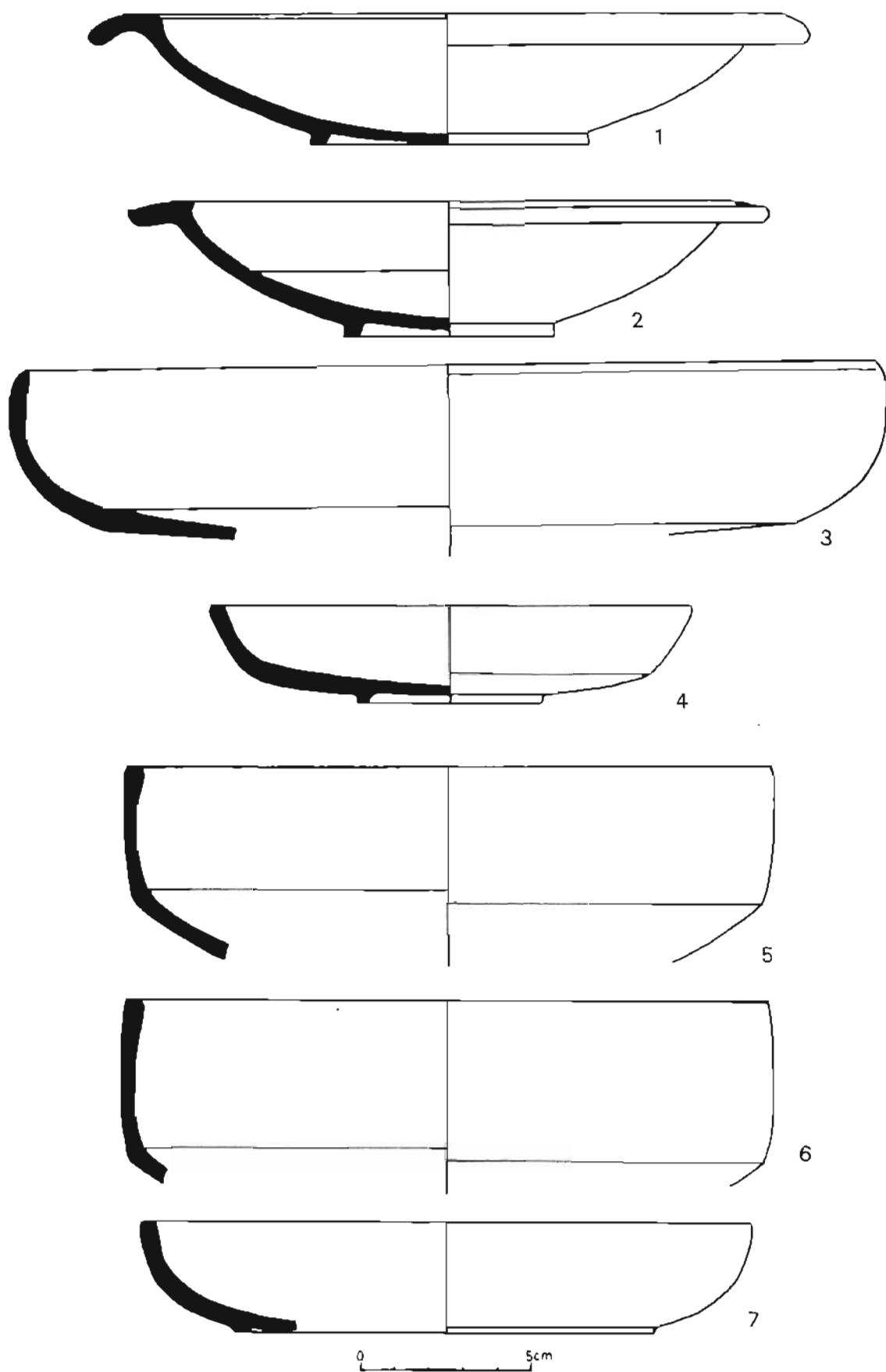


Fig. 10. Sigil·lata africana (T.S. clara A), procedents de l'element 2016.

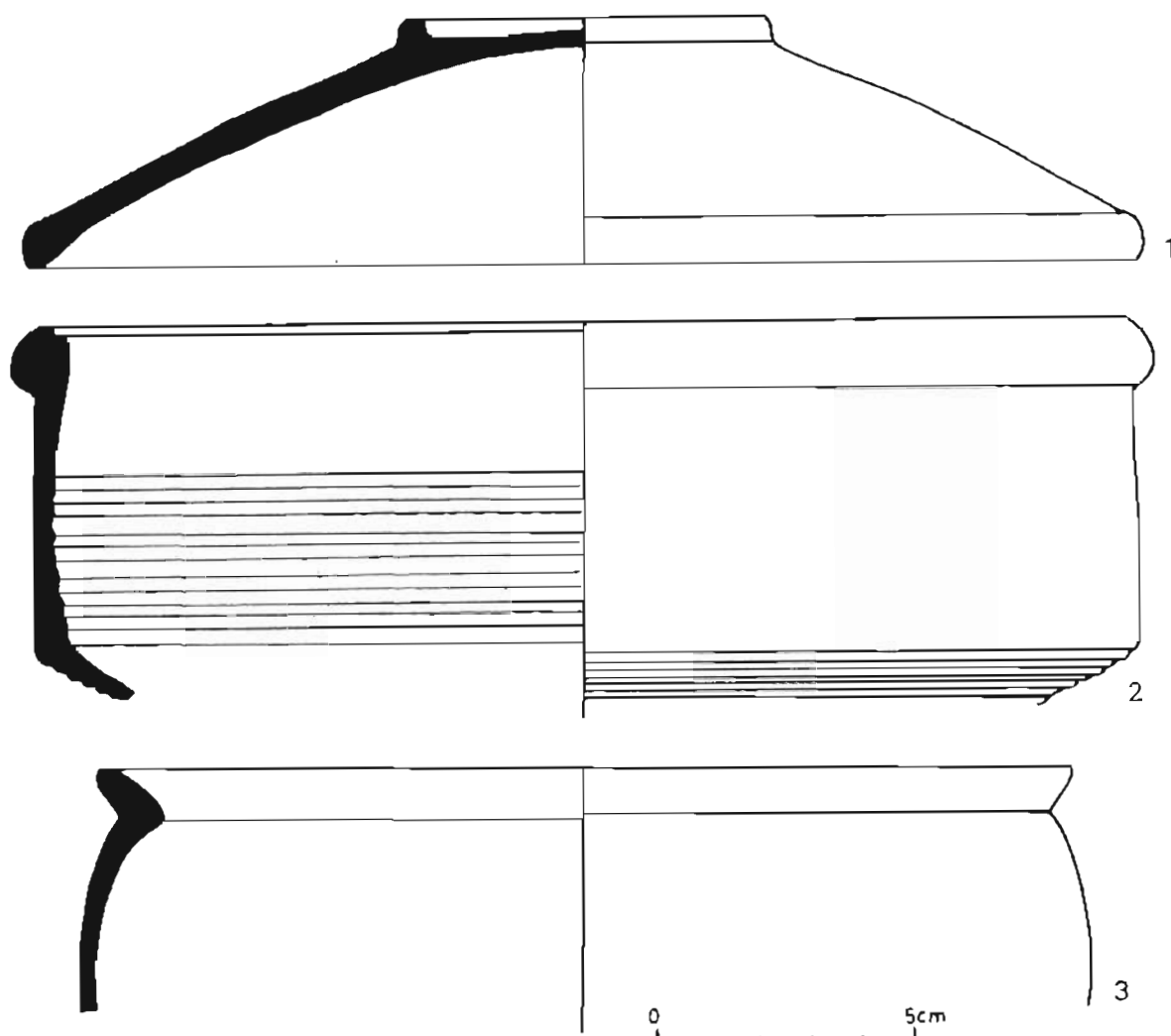


Fig. 11. Element 2016. Tapadora i cassoles de ceràmica africana de cuina.

(fig. 12, 6 i fig. 13, 3), però a vegades trobem alguna inscripció més llarga en lletra cursiva (fig. 13, 4).

La peça més antiga de l'estrat VI és un «Quadrans» emporità amb el cap de Pal·las amb casc rodó a l'anvers, i un lleó al revers. Es pot datar entre el 153 i el 137 a.C. (VILLARONGA, 1977, p. 43, sèrie I núm 7).

Sobre aquest estrat es recolzen els murs 2005, 2031, 2036 i 2046, dels quals forma part la canal 2006 i les regueres de l'encofrat (2008 a 2010), així com diversos paviments que estudiarem en un altre punt. Però és evident que almenys dos dels forns descoberts a l'angle nord-oest del pati són anteriors a les estructures citades abans. Un dels forns, de forma circular, està colgat i en part tallat pel mur 2036. D'altra banda, hi ha elements procedents del forn que es van reutilitzar en la construcció de la paret, com és el cas d'alguns «tovots».

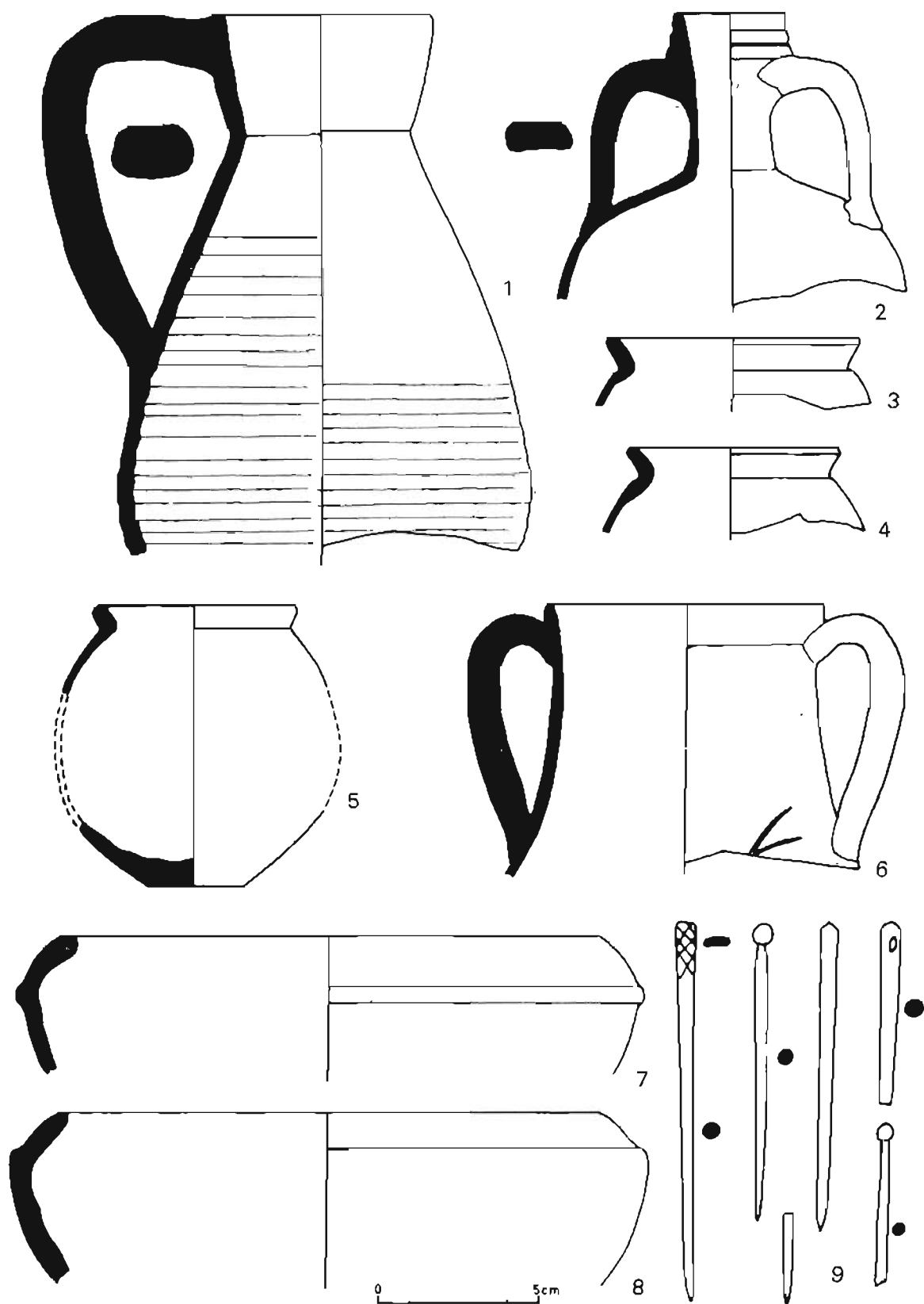


Fig. 12. Element 2016. Ceràmica comuna oxidada de fabricació local i agulles d'os.

ESTRAT V (elements 2012, 2025 i 2044)

Situat damunt l'anterior, es recolza en la fonamentació dels murs sud i est i no s'aprecia rasa de fundació a ran d'aquests, per la qual cosa suposem que està format per terres que s'hi van abocar intencionadament una vegada construïts els murs. L'element 2012 té una potència mitjana de 25-30 cm, que augmenta a la meitat sud del pati i està format per argila completament neta i sense cap tipus de material. Els altres elements (2025 i 2044) tenen la mateixa composició, però en ells apareixen alguns fragments poc representatius de ceràmica.

La potència d'aquestes últimes capes, concretament la del 2.025, és superior a la de l'element 2012. I encara que originàriament formaven un sol estrat, en època incerta (en tot cas una vegada abandonat el jaciment), van ser remenats i separats quan fou oberta una fossa dins la qual s'hi va enterrar un bòvid, produint-se aleshores una barreja de terres i material.

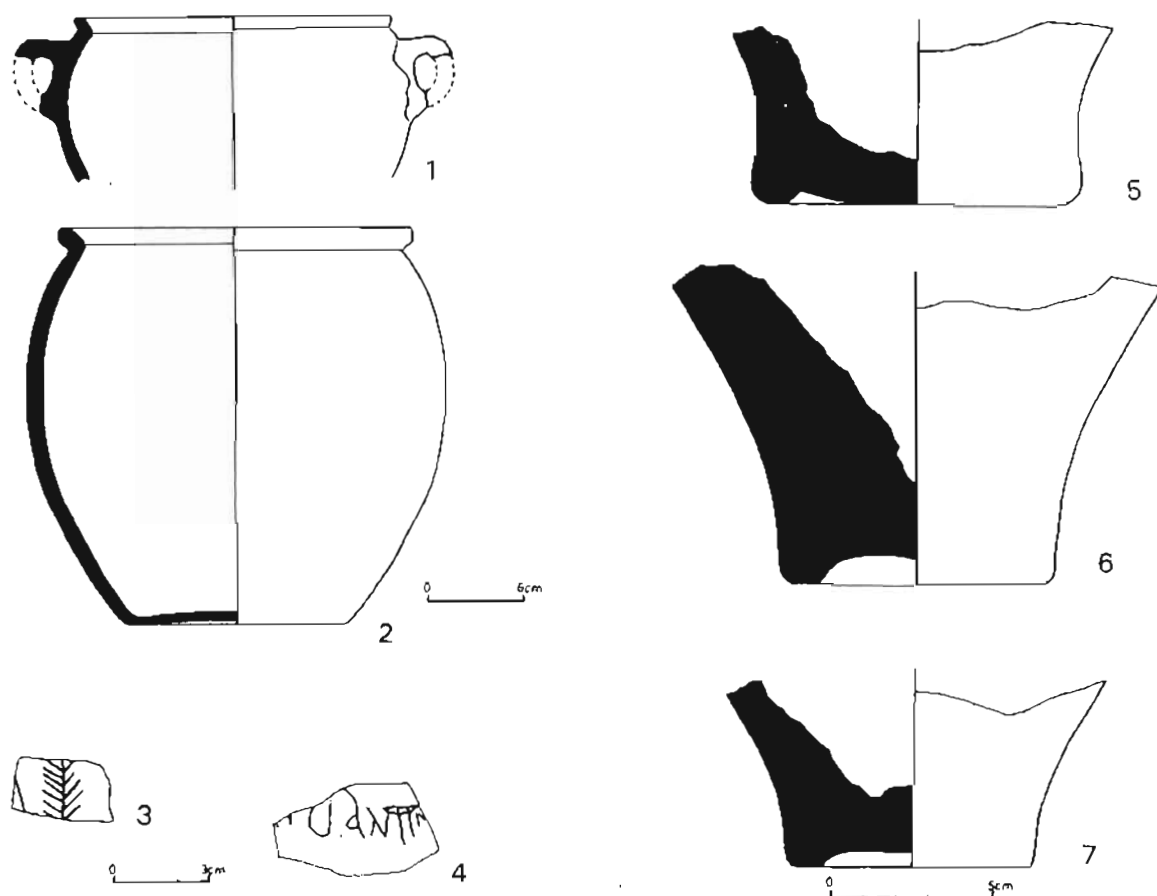


Fig. 13. Element 2016. Núms. 1 i 2 = Olles de ceràmica grollera reduïda. Núms. 3 i 4 = Grafits damunt de ceràmica oxidada. Núms. 5 a 7 = Peus d'àmfora de la forma Dressel 30.

ESTRAT IV. (elements 2011 i 2024)

Difícilment podem considerar aquest com a un estrat ben diferenciat. En realitat és una barreja situada a la zona de contacte entre els estrats III i V, formada per terres argiloses, amb materials del s. II i començaments del s. III d.C., igual com l'estrat VI, la qual cosa confirma que l'estrat V és de començaments del s. III d.C. En tot cas, és un nivell de terres dipositades en part per omplir i aixecar el nivell del pati i en part com a sòl de treball i freqüentació durant el període que va funcionar aquella fase de la vil·la. La composició i cronologia d'aquest estrat és similar a la del 2034, que omple l'habitació situada a l'est del sector.

El material recuperat és el que s'ofereix en el quadre següent.

Material	Procedència i nombre de fragments	
	2.011	2.024
T.S. clara A	52	181
T.S. lucente	1	8
Ceràmica africana de cuina (Hayes 196 i 197)	100	203
T.S. sud-gal·lica	1	4
Ceràmica comuna oxidada	211	558
Ceràmica grollera reduïda	62	94
Àmfora	46	212
Ossos i restes melacològiques	32	53

Pel que fa a aquest material ceràmic, és vàlid el comentari que hem fet abans en descriure tot el que s'ha recuperat a l'estrat més profund de l'excavació, tant pel que fa a la proporció dels diferents tipus de ceràmica com a la seva cronologia en general. En tot cas, més endavant intentarem matitzar la datació de l'estrat.

ESTRAT III. (elements 2004 i 2023)

Està format per terres grogues, argiloses i molt dures, amb alguns fragments de ceràmica. Semblen terres d'aportació eòlica, però al costat del mur es conserven les restes d'un paviment de morter de calç que cobreix aquest estrat, la qual cosa fa pensar que aquest nivell pot ser en

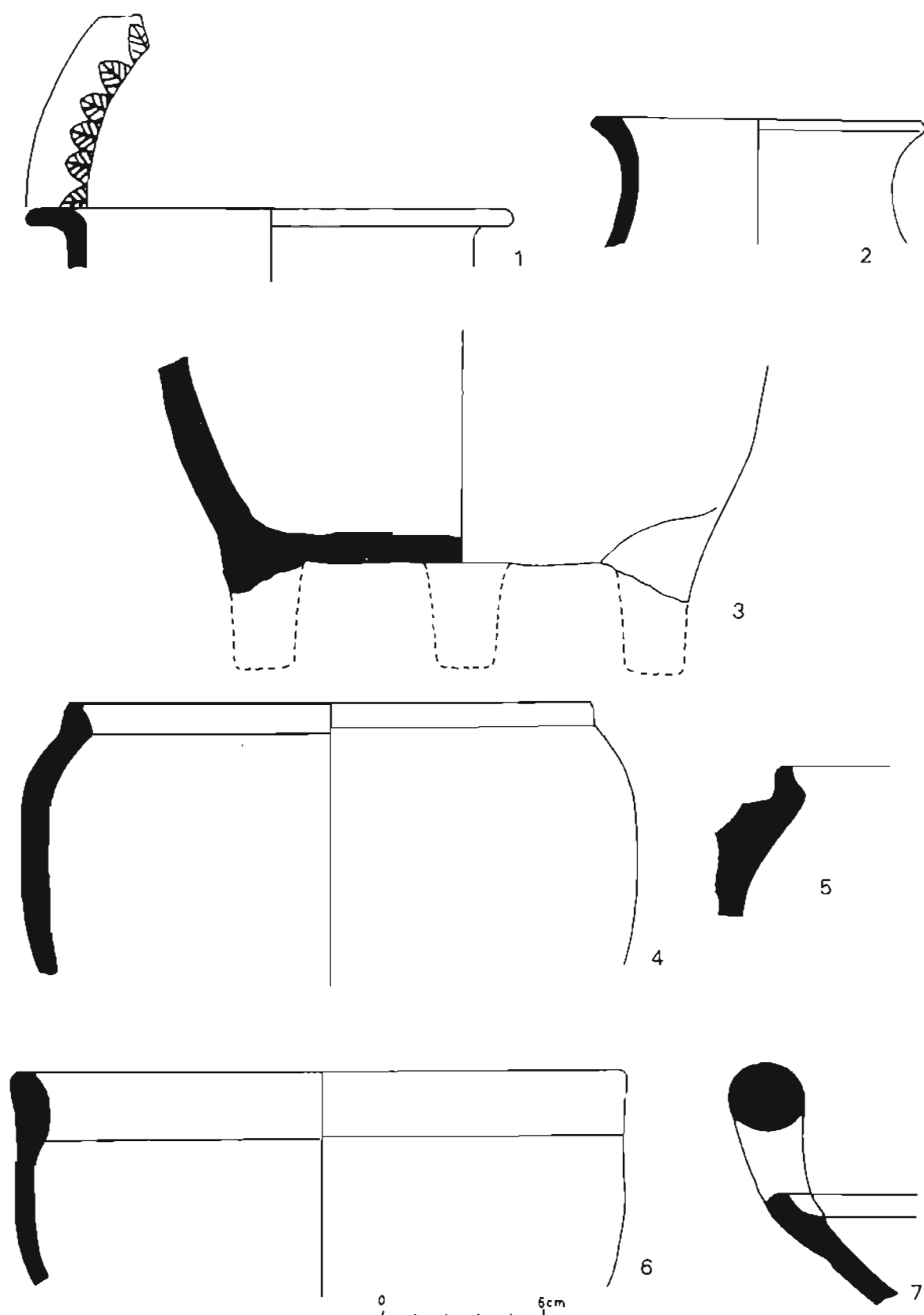


Fig. 14. Material ceràmic de l'element 2012. Núms. 1, 2, 6 i 7 = Ceràmica comuna oxidada. Núms. 3 a 5 = Ceràmica grollera reduïda.

realitat la preparació del paviment o, si més no, un sòl força freqüentat.

A la zona on el paviment no es conserva, l'estrat hi és bastant remenat i a vegades és difícil trobar el límit vertical entre aquest nivell i el fossat de l'enterrament de l'animal (2015). La diversitat cronològica del material que s'hi ha trobat ens ho confirma (des de T.S. clara A fins T.S. clara D). Teòricament, el que anomenem paviment (element 2003), hauria de ser contemporani a la fundació dels murs del s. II-III d.C. Però la presència de T.S. clara D i T.S. grisa paleocristiana estampada de la primera meitat del s. V d.C. a l'element 2004 ens fa pensar més haviat en una reforma de part de les estructures i una elevació del nivell de paviment en època tardana. D'altra banda, –i és una possibilitat que cal tenir en compte– podria ser que la taca de morter de calç i sorra que anomenem paviment sigui en realitat un sòl de paleta, format amb motiu de qualsevol reparació del mur sud. Exemples d'aquests tipus de sòls en trobem sovint a la factoria romana situada dins la Ciutadella de Roses.

L'altre element que forma l'estrat, el 2023, és contemporani a l'altre i la seva composició no és massa diferent. Es tracta d'una taca d'argila de poca potència situada al mateix nivell. En realitat és l'extrem est de l'element 2004. Una vegada més ens trobem un altre estrat separat en dues parts pel fossat 2015.

Material	Procedència i nombre de fragments
	2004
T.S. clara A	106
T.S. clara C	4
T.S. clara D	3
T.S. sud-gal·lica	4
T.S. lucente	2
T.S. grisa estampada	4
T.S. rosada estampada	2
Ceràmica africana de cuina	179
Ceràmica comuna oxidada	564
Ceràmica comuna reduïda	246
Àmfora	268
Agulles d'os	5
Claus de ferro	3
Ossos i restes malacològiques	102

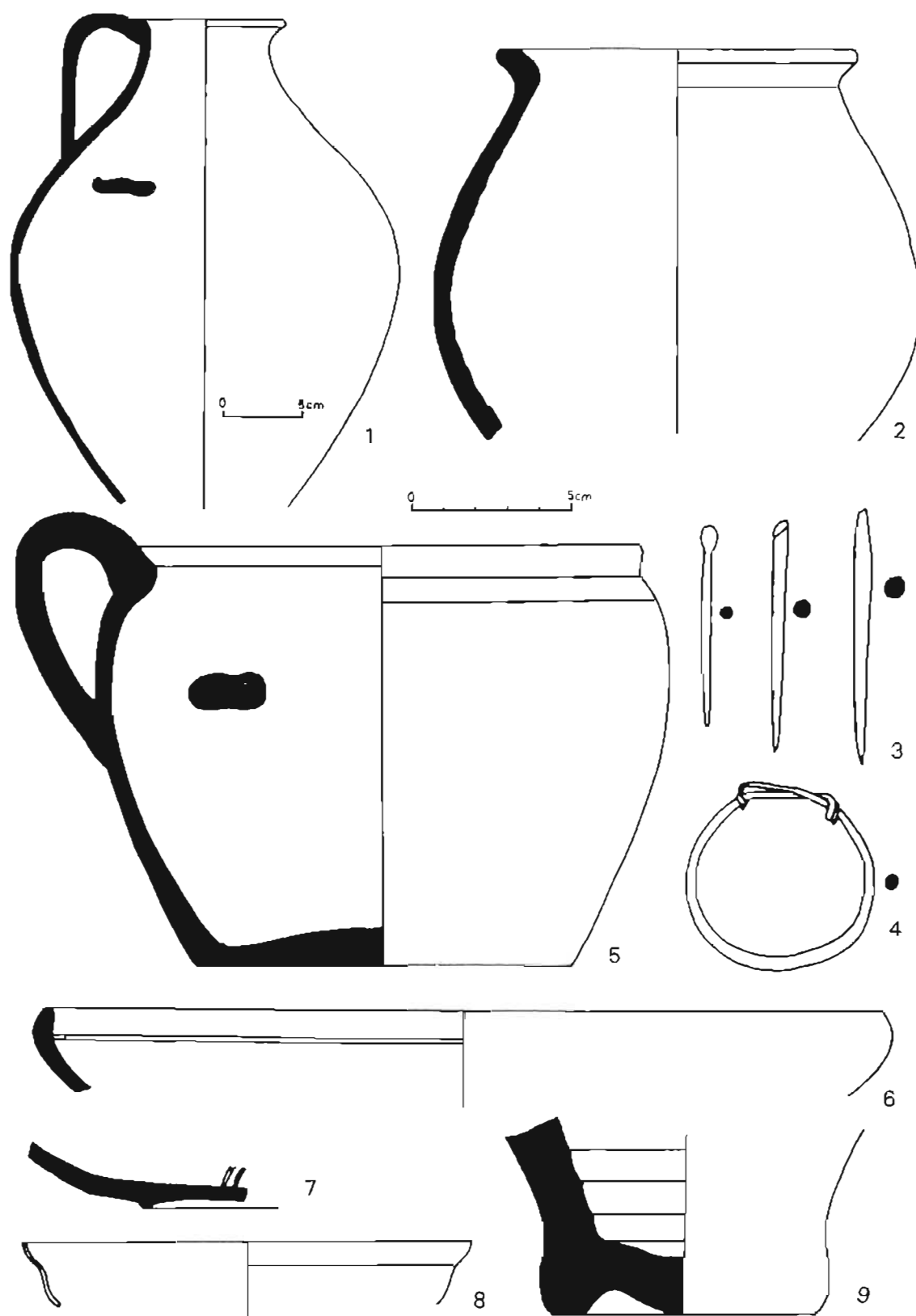


Fig. 15. Element 2044. Núm. 1 = «Olpe» de ceràmica oxidada. Núms 2 i 5 = Ceràmica reduïda, de cuina. 3 = Agulles d'os. 4 = Braçalet de bronze. 6 i 7 = T.S. clara A. 8 = Vas de vidre. 9 = Peus d'àmfora Dressel 30.

Ja dèiem que el material ceràmic d'aquest estrat és, cronològicament, molt variat; des de T.S. sud-gàl·lica fins a T.S. grisa i rosada poleocristiana estampada, juntament amb T.S. africana (clara) A i D.

El material més antic, deixant de banda els quatre fragments sense forma se T.S. sud-gàl·lica, és la T.S. africana (clara) A, producció de la que trobem fragments de la forma Hayes 8 (fig. 21, 1 i 2), datats a la segona meitat del s. II d.C. (Hayes, 1972, p. 34), i de les formes 14 i 23 (A i B) del mateix autor (fig. 21, 6, 7 i 3, 5 respectivament), de finals del mateix segle o començaments de la centúria següent, data que també correspon a les tapadores i cassoles de vora fumada i patina cendrosa (fig. 21, 13 a 15).

Del s. III d.C. només trobem tres fragments de T.S. clara C. La resta del material correspon al s. V d.C. Concretament, s'han pogut estudiar diversos fragments de sigil·lata grisa estampada, de procedència gàl·lica (fig. 21, 9), i fragments de base de T.S. clara D que cal atribuir a la forma Hayes 67, també amb decoració estampada igual que la ceràmica grisa (fig. 21, 8).

Una vegada formats els estrats descrits fins ara es degué canviar l'ús d'aquell sector de la vil·la, atès que en una part del pati es van descobrir les restes d'un petit taller de ceràmica amb els corresponents forn. Com que té força interès, l'estudiarem en un altre apartat.

EL FOSSAT (element 2015)

Reventant tots els estrats que hem vist fins ara, i abans d'arribar al sòl natural, trobem un fossat que ocupa una petita part del centre del pati i que va ser obert, quan ja estava abandonat l'edifici, per tal d'enterrar-hi un bèstia. Aquest fossat divideix la meitat sud del pati en dues bandes i, ensems, separa la seva estratigrafia, de manera que els estrats superiors queden inconnexes degut al barreig de terres produït en obrir-se la fossa. De totes maneres aquesta deu ser bastant antiga, ja que els materials del seu interior no són posteriors al s. VI d.C. i està coberta pels elements 2002 i 2001, d'aportació natural que constitueixen l'estrat superficial de l'àrea.

El material arqueològic de l'element 2015 és abundant però poc representatiu. A part d'alguns fragments de T.S. africana i bocins d'àmfora tardana, sense forma, el lot principal el constitueixen les ceràmiques comunes oxidades, amb predomini de formes tancades, gerres i «olpes», dels quals en reproduïm alguns a la fig. 33, 8 a 11.

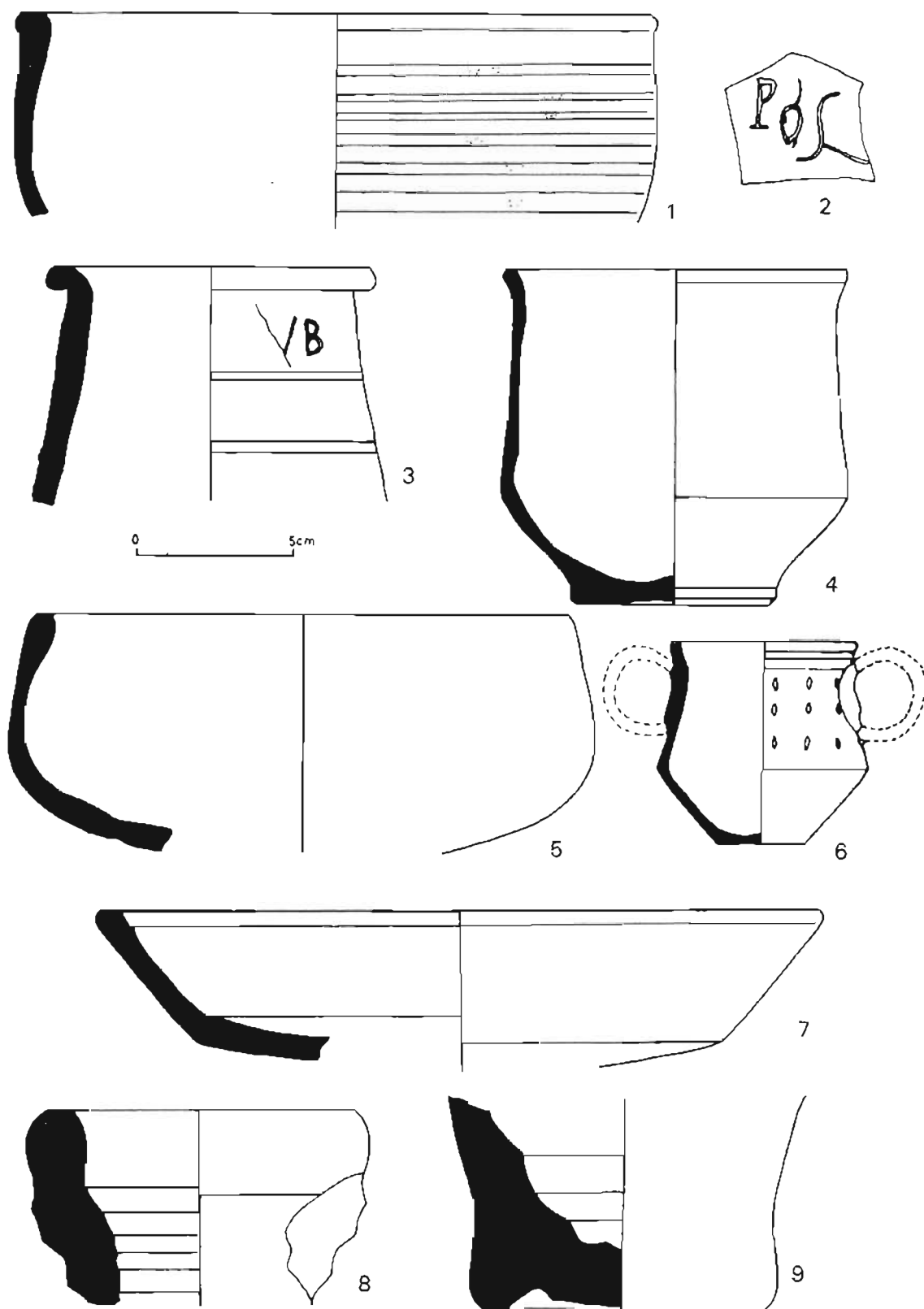


Fig. 16. Ceràmica comuna oxidada i ànfores procedents de l'element 2044.

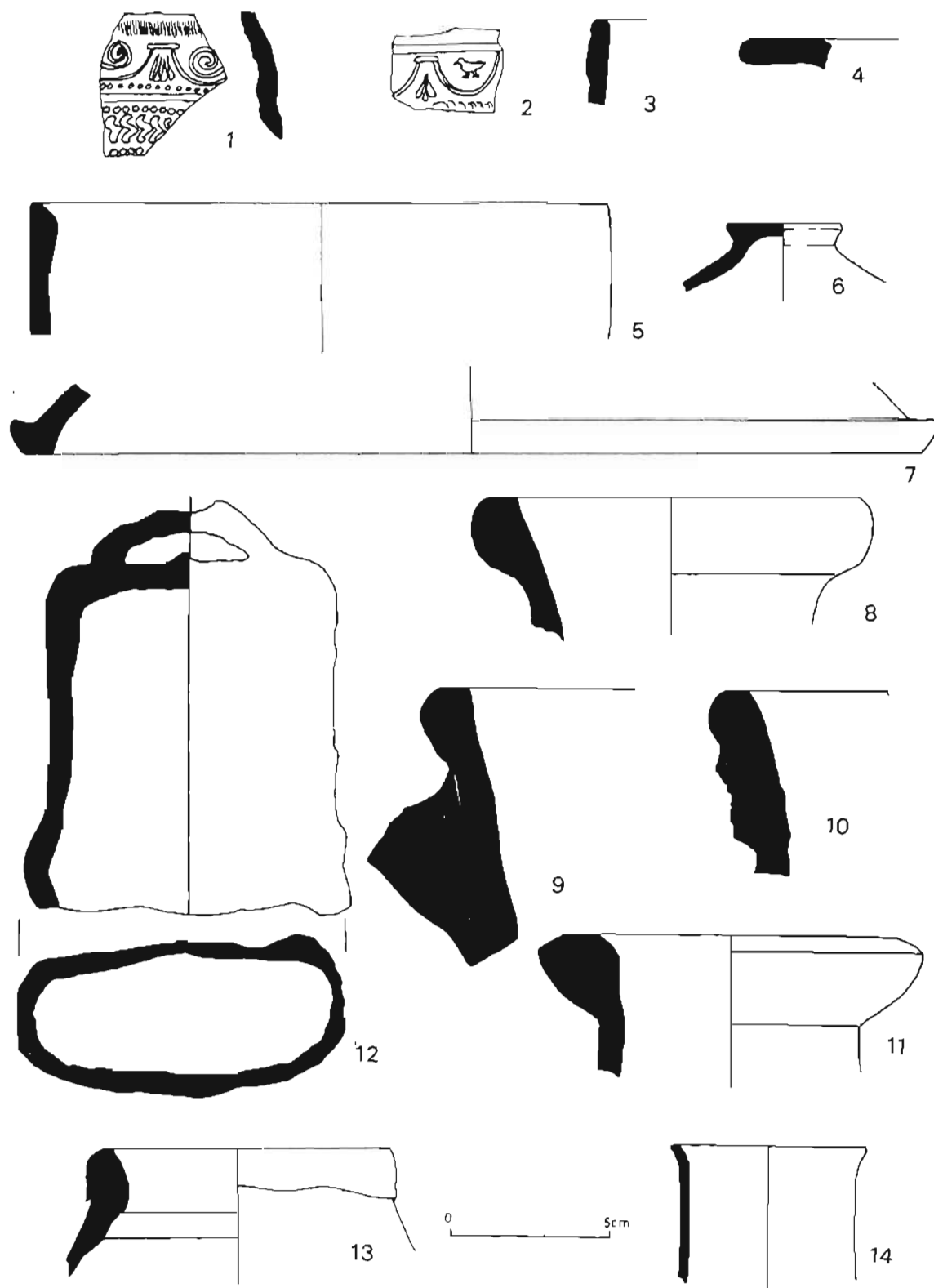


Fig. 17. Element 2012. Núms. 1 a 3 = T.S. sud-gàl·lica. Núms. 4 a 7 = T.S. clara A i ceràmica africana de cuina. 8 a 10 = Llavis d'àmfora Dressel 30. Núm 12 = Esquilla de ferro. 13 i 14 = Ceràmica comuna oxidada.

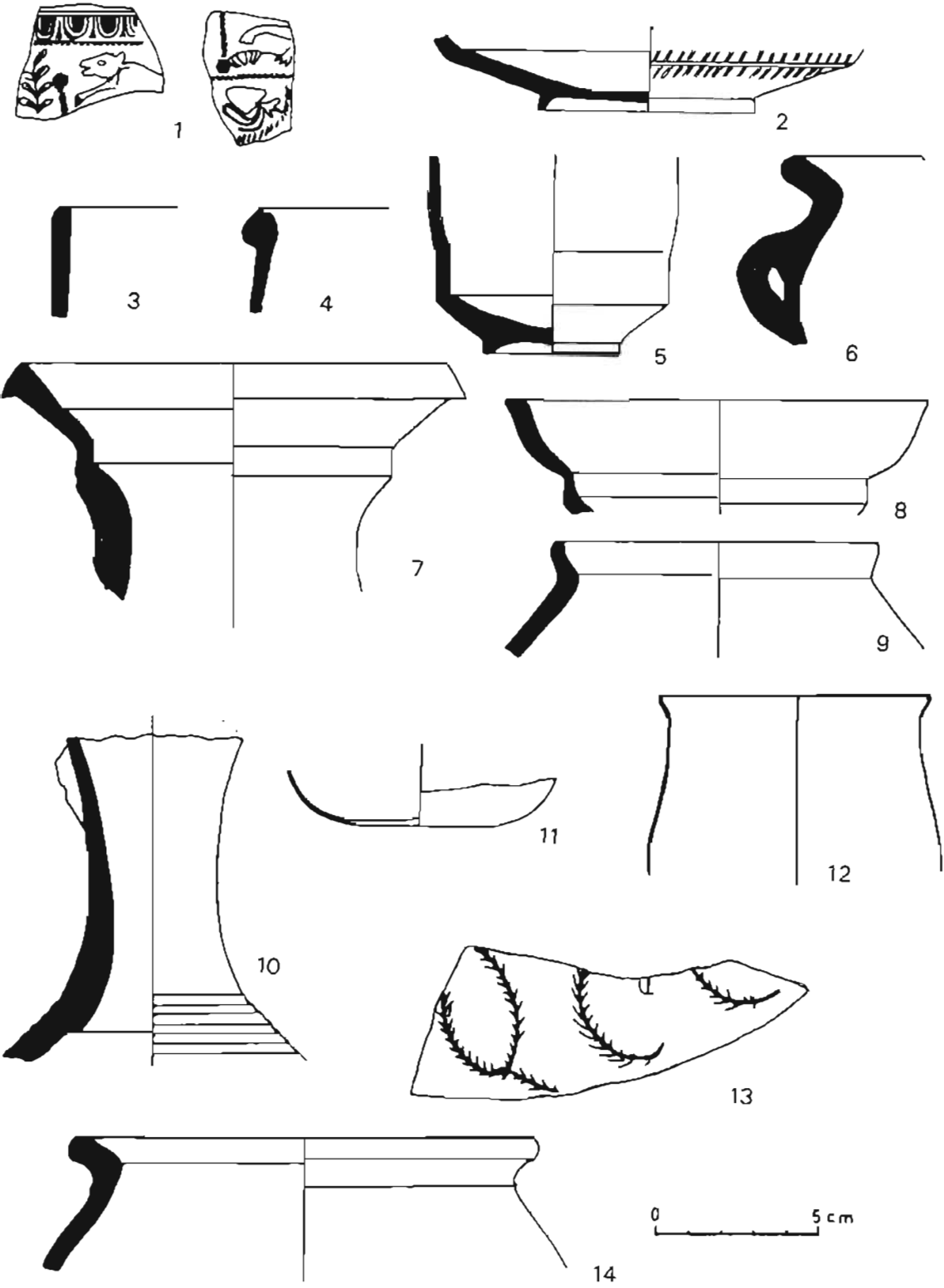


Fig. 18. Element 2025. Recull dels materials ceràmics més representatius de l'estrat.

ESTRAT II (element 2002)

Està format per terres vegetals i argiloses d'aportació natural. En realitat forma part del superficial, i si el diferenciem d'aquest és tan sols perquè el segon estrat, a diferència del primer, no va ser remogut per l'arada quan es conreava el camp. D'altra banda és difícil atribuir una cronologia segura a l'element 2002 per les mateixes circumstàncies. El material, molt barrejat, és d'èpoques diverses i el més modern correspon a la segona meitat del s. V d.C. i al s. VI d.C., com és el cas dels fragments de T.S. clara D de la forma Hayes 61-B i 64 (fig. 23, 2 i 1, 3 respectivament). Altres fragments, com per exemple les ceràmiques grises i rosades paleocristianes, poden arribar fins ben entrat el s. VI d.C. (fig. 23, 6 a 12 i fig. 22, 1 a 3).

D'entre tot el material trobat en aquest estrat cal remarcar per la seva singularitat un fragment de motlle de llàntia (fig. 22, 9) de cronologia incerta, però que relacionem amb l'època de funcionament dels forns més antics de la zona. També cal citar un fragment de *dolium* amb un *sigillum* imprès amb caràcters que es llegeixen de dreta a esquerra. La inscripció, incompleta i de difícil interpretació, la llegim com «...MARCE... ...MVIVA...» distribuïda en dues línies (fig. 22, 7).

Un objecte que sembla que no té cap relació amb el període a què pertany la vil·la, i que deu ser bastant més antic, és un penjoll d'os decorat (fig. 22, 10). De totes maneres, ignorem totalment la seva cronologia.

ESTRAT I (elements 2001)

El mateix que hem dit de l'anterior podem repetir-ho en referir-nos a aquest estrat. La terra és més tova i el material ceràmic molt més esmicolat degut al conreu de la terra. Aquest estrat és comú a totes les habitacions del sector 2 del jaciment.

En el sector nord del pati, aquesta successió d'estrats es veu trencada per l'existència d'uns elements que pertanyen a la darrera fase de la vil·la. Aquests elements, juntament amb dos forns excavats al mig del pati, formen part d'un petit taller de ceràmica que va funcionar durant un període bastant curt. La construcció d'aquest taller familiar devia suposar la represa d'una activitat que ja s'havia enregistrat a la vil·la algunes centúries abans, quan en un moment anterior a la construcció de bona part de les estructures de la zona dos o tres forns es trobaven en funcionament a la banda nord-oest de l'àmbit.

Hem trobat pocs rastres de l'activitat dels antics forns, ja que van

Material de l'element 2002	Nombre de frags.
T.S. clara B	5
T.S. clara A	71
T.S. clara C	6
T.S. clara D	4
Ceràmica africana de cuina	50
Ceràmica grisa estampada	17
Ceràmica rosada estampada	2
Ceràmica comuna oxidada	529
Ceràmica grollera reduïda	404
Àmfora	559
Vidres	14
<i>Dolia</i>	1
Claus de ferro	14
Tessel·les de mosaic	438
Objectes d'os	—
Ossos i restes malacològiques	267
Motlles de llàntia	1

quedar bastant malmesos en construir-se el mur que delimita el pati a l'extrem oest. La troballa de dos motlles de llànties de disc en els estrats immediats i contemporanis als forns ens fa pensar en una producció de ceràmiques fines i oxidades de cuina (fig. 27, 2). També pot procedir d'aquests forns un rebuig d'àmfora lleugerament deformat, de la forma Dressel 30, de mitjans del s. II d.C. (fig. 16, 9). La producció dels dos forns més tardans, condicionada per la seva estructura diferent a la dels anteriors, va ser ben diferent, tal com podrem veure en estudiar-los amb més detall.

Pel que fa referència a l'estratigrafia, el sector nord en presenta una a part de la resta del pati, superposada a tota la que havíem vist fins ara, a la qual talla o omple en alguns punts.

A la part més profunda, sobre el sòl natural, trobem un reompliment format per restes d'àmfores tardanes i *dolia* procedents d'unes escombreres, barrejades amb cendres i carbons vegetals (element 2021).

Les àmfores tardanes constitueixen el lot més important de material

Material de l'element 2001	Nombre de frags.
T.S. clara A	361
T.S. clara C	—
T.S. clara D	—
T.S. sud-gàl·lica	12
T.S. grisa estampada	23
T.S. rosada estampada	9
Ceràmica africana de cuina	451
Ceràmica campaniana	1
Ceràmica comuna oxidada	1.589
Ceràmica grollera reduïda	622
Àmfora	813
Ceràmica vidrada moderna	19
Vidres	21
Ferros	16
Tessel·les i plaques de mosaic	192
Ossos i restes malacològiques	295

ceràmic de l'estrat. La major part dels fragments són sense forma; pocs d'ells corresponen a colls, llavis o peus. Amb tot, s'han pogut identificar diverses formes que permeten establir la cronologia del reompliment. D'entre elles cal citar alguns fragments de boca d'àmfora de la forma Almagro 51 (fig. 25, 7), amb paral·lels a les necròpolis d'Empúries (ALMAGRO 1955, p. 324), fragments que considerem del s. III d.C., bé que la forma perdura fins el s. IV d.C. (BELTRAN, 1970, p. 221). Altres fragments corresponen a la forma Dressel 23-A (fig. 25, 5, 6, 8). Són àmfores amb l'argila rosada, dura, compacta i ben depurada. Procedeixen del sud de la Bètica i corresponen al s. IV d.C. (BELTRAN, 1970, p. 514, fig. 206).

Un altre tipus que també coincideix amb aquesta cronologia és la forma africana II-D (fig. 25, 2). Era destinada al transport bàsicament d'oli i sol trobar-se en contextes del s. II-IV d.C, encara que aquesta forma mostra una llarga perduració. L'exemplar que publiquem presenta restes d'un *titulus pictus* a la part baixa del coll. Normalment aquestes inscripcions pintades feien referència al contingut i a la

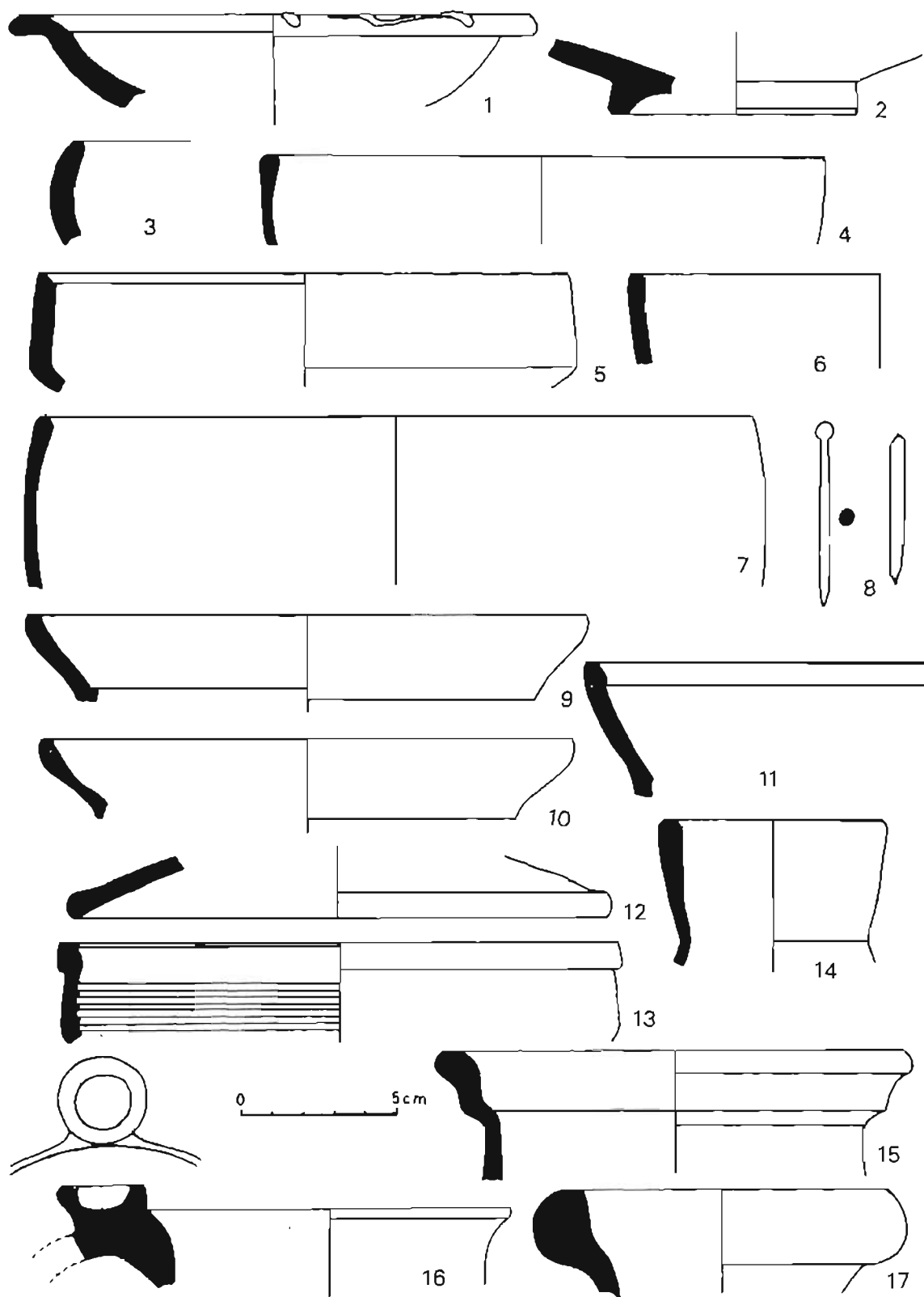


Fig. 19. Element 2024. Núms 1 i 2 = T.S. sud-gàl·lica. 3 a 11 = T.S. clara A. 12 i 13 = Ceràmica africana de cuina. 14 a 16 = Ceràmica comuna oxidada. 17 = Llavi d'àmfora Dressel 30.

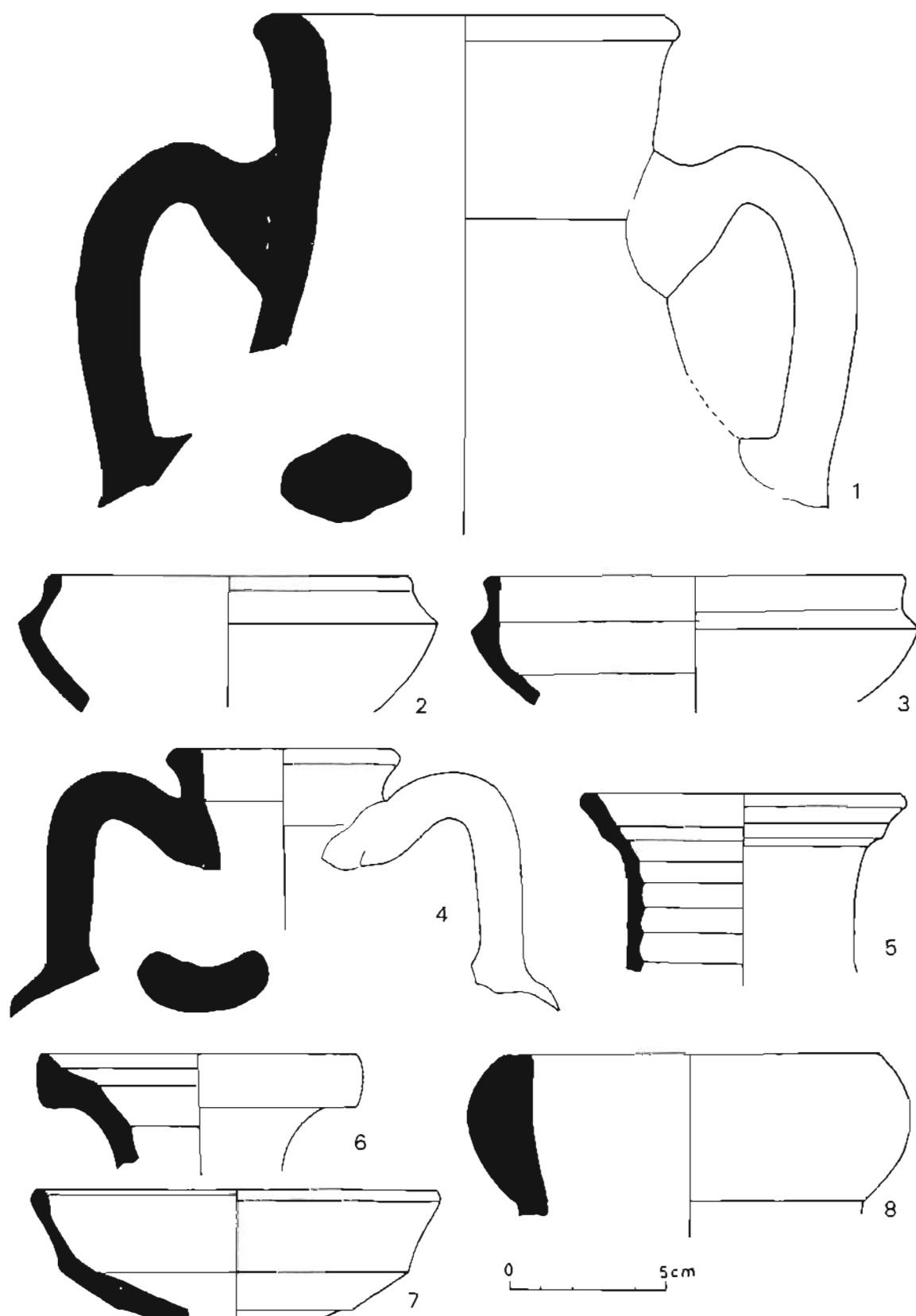


Fig. 20. Àmfores i ceràmiques comunes procedents de l'element 2004.

capacitat del recipient. En aquest cas concret, es pot veure perfectament la S, signe de sesterçi, a començament de la inscripció.

La forma més abundant d'àmfora –3 fragments amb forma i 70 sense forma–, és la Kuzmanov XIII o Beltran 82 (BELTRAN, 1970, p. 579-80). Són peces fabricades a la Mediterrània Oriental durant els segles VI i VII d.C., encara que existeixen precedents en el s. V d.C. (fig. 25, 1, 3, 4). Eren destinades al transport de vi i gairebé sempre portaven una inscripció pintada a la part baixa del coll. En el jaciment han aparegut tres fragments amb restes d'aquests *tituli picti*. Aquestes àmfores foren fabricades amb una pasta de color rosat clar, dura, compacta, força ben depurada, lleugerament sorrenca i pigallada de petits punts negres. Els paral·lels més propers els trobem a Empúries, encara que la zona de màxima difusió va ser l'orient del Mediterrani, amb abundosos exemplars a Ístria.

Altres materials que cal remarcar procedent d'aquest estrat és la T.S. africana (clara) D, amb alguns fragments de la forma Hayes 59, datats entre el 320 i el 420 d.C. (fig. 26, 1), així com un fragment de llàntia paleocristiana de la forma Dressel 31/Hayes II-A, que correspon a la primera meitat del s. V d.C. (HAYES 1972, p. 312-313), decorada amb un crismó (fig. 26, 2).

En conjunt, el material és força homogeni, llevat de les àmfores del tipus Kuzmanov XIII que semblen més recents. En tot cas, caldria datar la formació de l'estrat a la segona meitat avançada o finals del s. V d.C. i possiblement podríem fer arribar aquesta cronologia fins a la primera meitat del s. VI d.C. si tenim en compte l'elevat percentatge que representen els fragments d'àmfora més tardans.

Damunt el reompliment apareix l'extrem d'un mur de pedra i argamassa poc sòlid, que segueix la mateixa orientació que les altres parets de la vil·la (element 2020). Però cal tenir en compte que aquest mur no té res a veure amb les altres estructures, ja que és molt més tardà. Probablement, tenint en compte la datació del material trobat sota seu, és del s. VI d.C.

De la mateixa època semblen ser els dos forns excavats durant la campanya de 1984 al centre del pati (elements 2037 i 2038). Aquests forns són excavats en el sòl del pati i travessen els estrats 2004 i 2012 i són coberts pels dos estrats superficials (2002 i 2001). La seva forma és rectangular, amb els angles arrodonits i el seu funcionament era molt senzill. La terrissa es col·locava al fons de cada forn i es cobria amb llenya, de la qual en vam trobar moltes restes carbonitzades. Per aquest mètode s'hi fabricava la ceràmica grollera de cuina que, degut a la manca

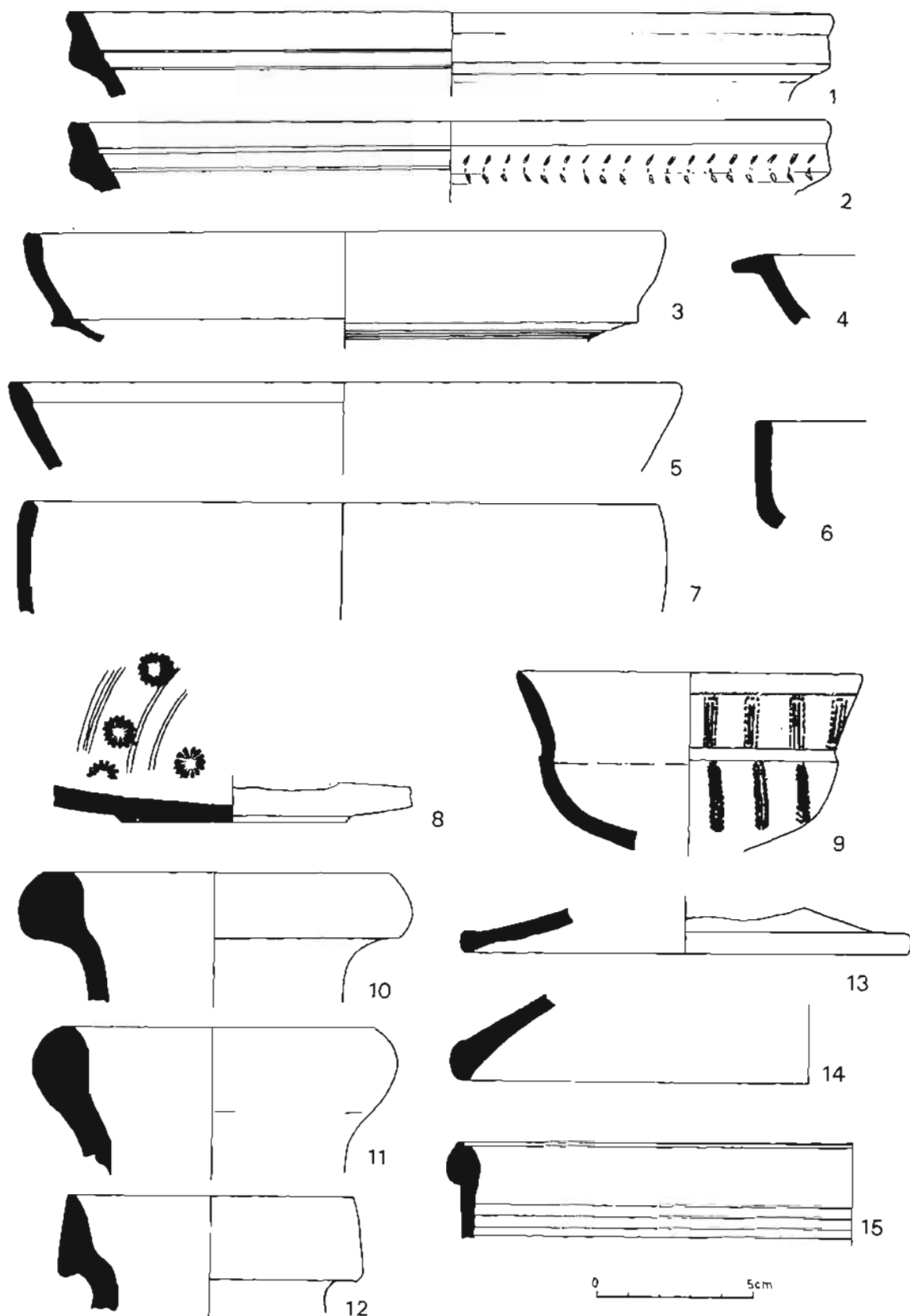


Fig. 21. Element 2004. Núms 1 a 7 = T.S. clara A. 8 = T.S. rosada paleocristiana. 9 = T.S. grisa paleocristiana. 10 a 12 = Llavis d'àmfora de tipologia diversa. 13 a 15 = Ceràmica africana de cuina, formes Hayes 196 i 197.

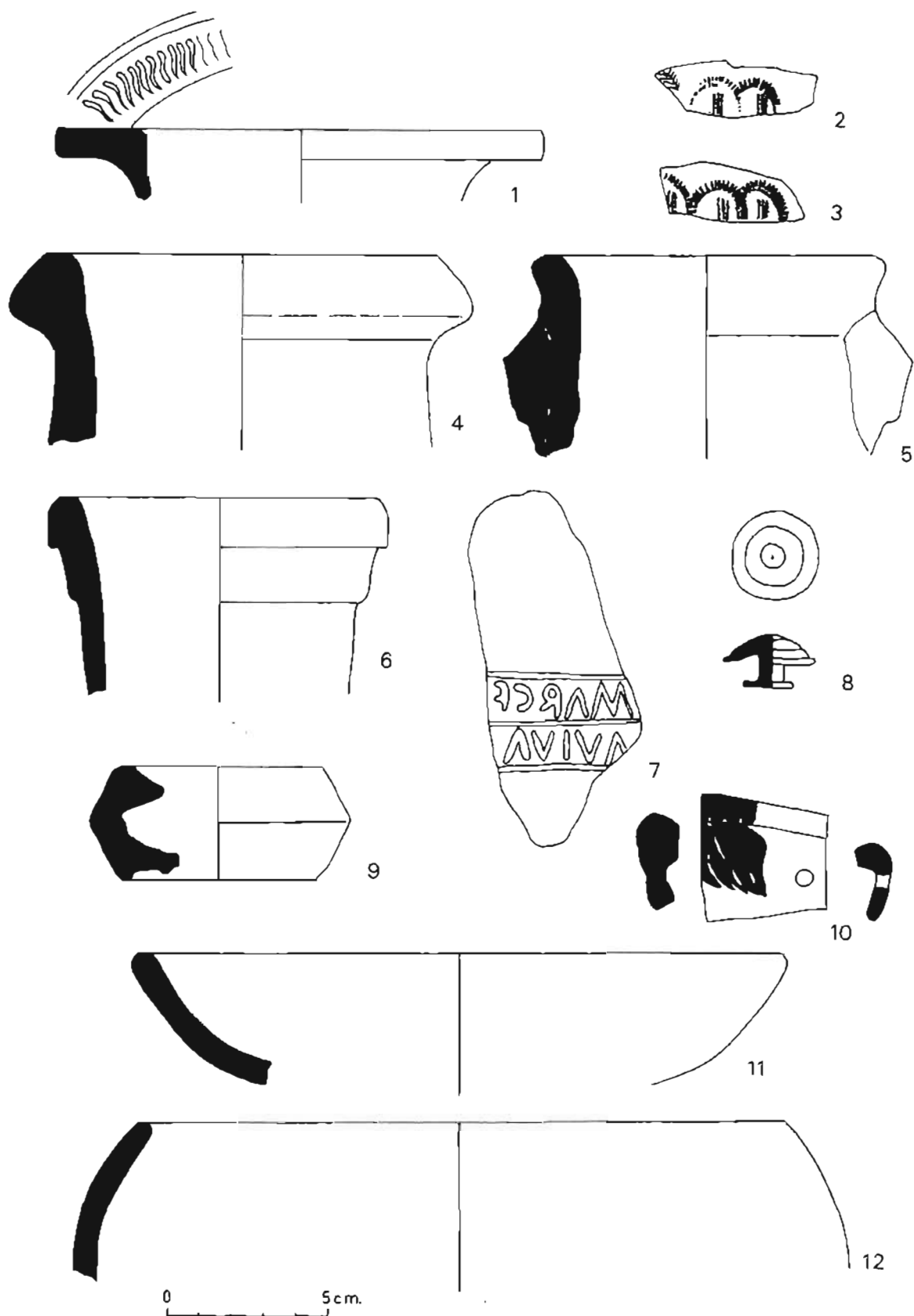


Fig. 22. Material procedent de l'estrat superficial (element 2002). Cal remarcar les ceràmiques grises paleocristianes (núms 2 i 3), un fragment de motlle de llàntia (núm. 9) i part d'una pàtera de T.S. clara D (núm. 11).

d'oxigenació de l'interior dels forns, quedava reduïda, és a dir, de color negre.

És un tipus de ceràmica molt corrent a totes les vil·les romanes del país, amb unes formes i cronologia àmplia, i encara que ja suposàvem que es tractava d'un producte local destinat al consum propi de cada vil·la, fins ara no havíem descobert cap d'aquests petits tallers familiars.

L'anàlisi dels fragments de ceràmica reduïda, trobats a les excavacions de la vil·la de Puig Rodon, comparats amb els procedents d'altres excavacions, permet seguir-ne l'evolució i proposar un principi de cronologia que caldrà completar a mesura que puguin ser estudiats més materials procedents d'aquest i altres jaciments semblants.

HABITACIÓ NÚM. 2

D'aquesta segona habitació, situada al sud del pati, tan sols se'n va poder excavar un petit sector de 60 cm. d'amplada limitat pel mur al nord i per la paret de la cala al sud. Tampoc no es va excavar completament fins a la roca natural, sinó que l'excavació va aturar-se en arribar a un paviment de morter de calç i sorra que va aparèixer bastant sencer.

L'estratigrafia posada al descobert és senzilla i de poca potència. Sota l'estrat superficial va aparèixer la preparació d'un paviment desaparegut que es trobava al mateix nivell que les restes de morter de l'habitació veïna (element 2013). La preparació del paviment era formada per pedres de regulars dimensions entremig de les quals hi havia alguns fragments que permeten datar la construcció del paviment en un moment molt tardà, a finals del s. V d.C. Entre aquest material cal remarcar dos fragments de T.S. clara D de la forma Hayes 91-B i un fragment de la forma Hayes 61-B (fig. 28, 1, 3 i 4).

A més van aparèixer fragments de dues àmfores, una d'elles de procedència africana (probablement una Dressel 27-B), i l'altra de la forma Kuzmanov XIII procedent d'Ístria. Juntament amb aquests materials, es van trobar dos morters de ceràmica oxidada que imiten la forma Hayes 91 de la T.S. clara D (fig. 28, 7 i 8).

Per sota d'aquest nivell es va trobar un paviment d'argamassa de mala qualitat però bastant sencer, situat al mateix nivell de la canal que travessa el mur. Degut a les característiques de la cala no es va creure convenient aprofundir l'excavació, que resta pendent per a futures campanyes.

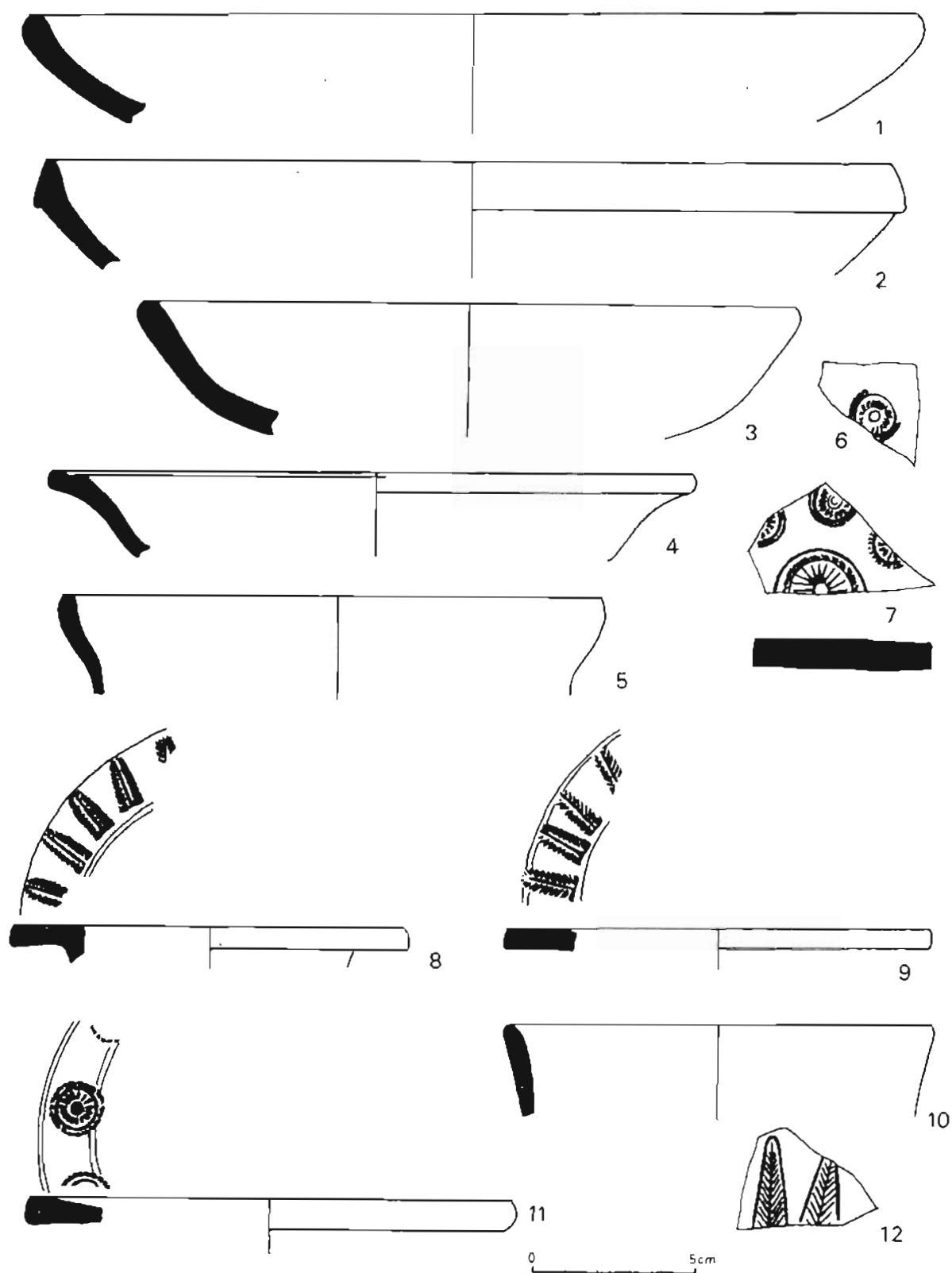


Fig. 23. T.S. clara D i ceràmiques grises i rosades paleocristianes estampades, procedents de l'element 2002.

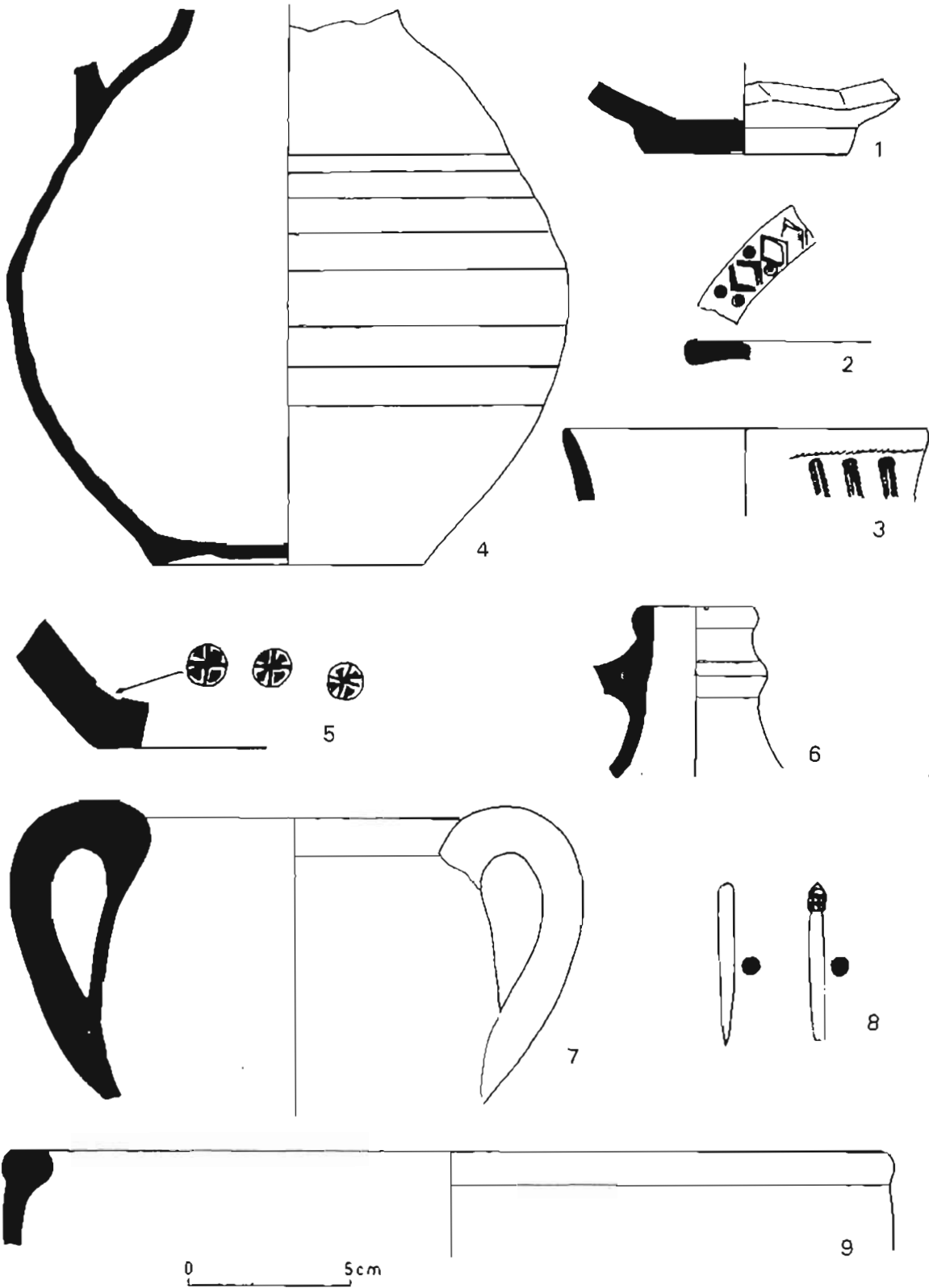


Fig. 24. Ceràmica comuna oxidada i grisa estampada paleocristina de l'element 2001.

HABITACIÓ NÚM. 3

Durant la campanya de 1983 es van continuar les excavacions al sector 2; cap a l'est, fins a trobar el límit de l'habitació núm. 1 i posar al descobert part de les estructures d'una tercera habitació.

Com que el sòl natural té un pendent molt marcat i no es troba a tanta profunditat com a la banda oest de la primera habitació, l'estratigrafia d'aquesta tercera té poca potència i és molt senzilla (fig. 7). D'aquesta manera, veiem que els murs que limiten l'àmbit i el separen del pati (elements 2031 i 2032), reposen directament damunt del sòl natural (element 2018).

Una vegada construïts els murs —construcció que hem considerat de finals del s. II o començaments del s. III d.C. en estudiar l'habitació veïna i que es confirma amb l'anàlisi dels materials d'aquesta—, va dipositar-se una capa de terra per tal d'anivellar el terreny i tapar alguns solcs que presentava el sòl natural, tal com es pot veure a les corresponents seccions estratigràfiques. Aquests treballs d'anivellament es van dur a terme, tal com acabem de dir, dipositant-se dues capes de terra damunt el sòl natural una vegada construïts els murs. La primera capa (element 2035) està formada per terres toves i fosques i es diferencia de la que s'hi va abocar posteriorment perquè conté menys fragments de ceràmica i és més prima. D'altra banda, aquest estrat és sencer, no ha estat mai remenat, com es pot comprovar amb el material que vam recuperar, la varietat i qualitat del qual es reflexe en el quadre que inclourem més endavant. En efecte, en el quadre-resum del material, els fragments més moderns i que, per tant, proporcionen la data de formació de l'estrat, són de finals del s. II o del primer quart del s. III d.C. Estem parlant, en concret, de les pàteres i cassoles de ceràmica africana, tant la T.S. clara A (formes Hayes 6, 9, 16 i 21), com les de pàtina cendrosa i vores fumades (formes Hayes 23-A, 23-B, 183/184, 196 i 197), (fig. 32). A més, van trobar-se fragments de peces més antigues, com són les ceràmiques de parets fines i de clova d'ou i les grises emporitanes, la qual cosa ens confirma, una vegada més, els orígens alto-republicans de la vil·la del Puig Rodon.

L'altre estrat de reompliment situat per damunt de l'anterior és l'element 2034, el qual conté molts més fragments de ceràmica i material arqueològic. Malauradament, malgrat que quasi tot aquest material pertany a la mateixa època que el de l'estrat més profund, es pot comprovar que ambdós van ésser formats el mateix moment, puix hi ha barreja de materials més moderns. Concretament, un fragment de T.S. lucente i deu fragments de T.S. clara B. Aquests materials van

introduir-s'hi procedents de l'estrat superficial en llaurar-se el camp; treballs que van endur-se'n part de l'element 2034, tal com es pot veure a les seccions en les que apareix aquest estrat, que segueix el mateix pendent que la del superficial. Aquests mateixos treballs agrícoles van

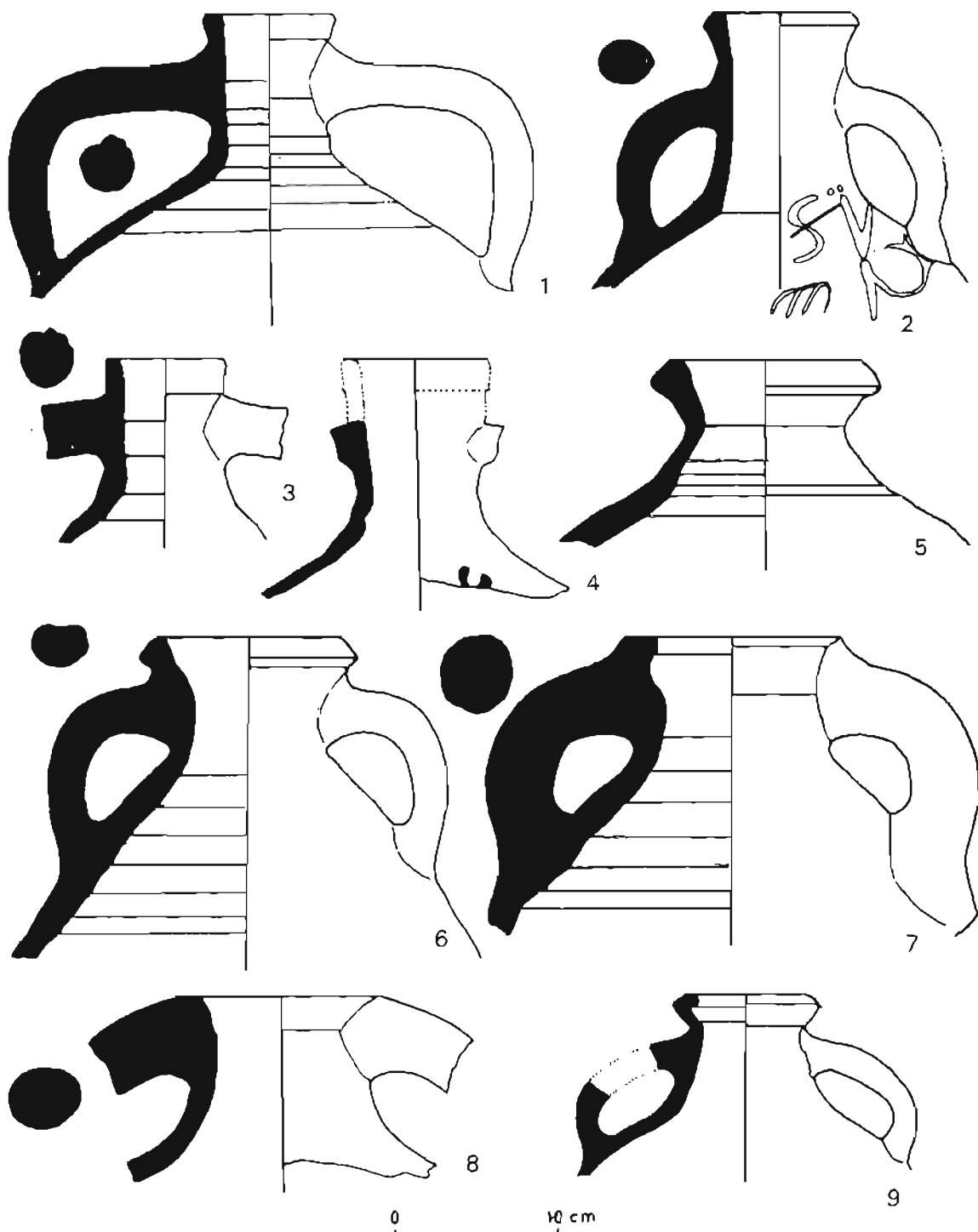


Fig. 25. Repertori de vores d'àmfores tardanes procedents de les escombraries situades al nord del pati (element 2021).

endur-se el paviment de l'habitació juntament amb la part superior dels murs.

El material arqueològic que va proporcionar l'excavació d'aquesta habitació és el que es reflexa en el següent quadre, per estrats.

Material	e. 2.034 n. frags.	e. 2.035 n. frags
T.S. clara B	10	
T.S. africana. Forma Hayes 2/3	5	
T.S. africana. Forma Hayes 6	7	1
T.S. africana. Forma Hayes 9	13	1
T.S. africana. Forma Hayes 14	27	
T.S. africana. Forma Hayes 15	3	2
T.S. africana. Forma Hayes 21	8	3
T.S. africana. Forma Hayes 23 = A	1	3
T.S. africana. Forma Hayes 23 = B	62	9
T.S. africana. Forma Hayes 183/184	28	
T.S. africana. Forma Hayes 196	123	11
T.S. africana. Forma Hayes 197	53	1
T.S. africana. Forma Hayes 196 i 197 s. forma	515	33
T.S. lucente	1	
T.S. sud-gàl·lica	29	21
Ceràmica de parets fines	3	5
Grisa emporitana	22	2
Llànties de disc	18	2
Ceràmica comuna oxidada	1.855	154
Ceràmica comuna reduïda	459	30
Àmfores	887	110
Bronzes	3	
Ferros	15	6
Vidres	12	1
Agulles d'os	14	1
Ossos i dents	66	10
Restes melacològiques	20	1

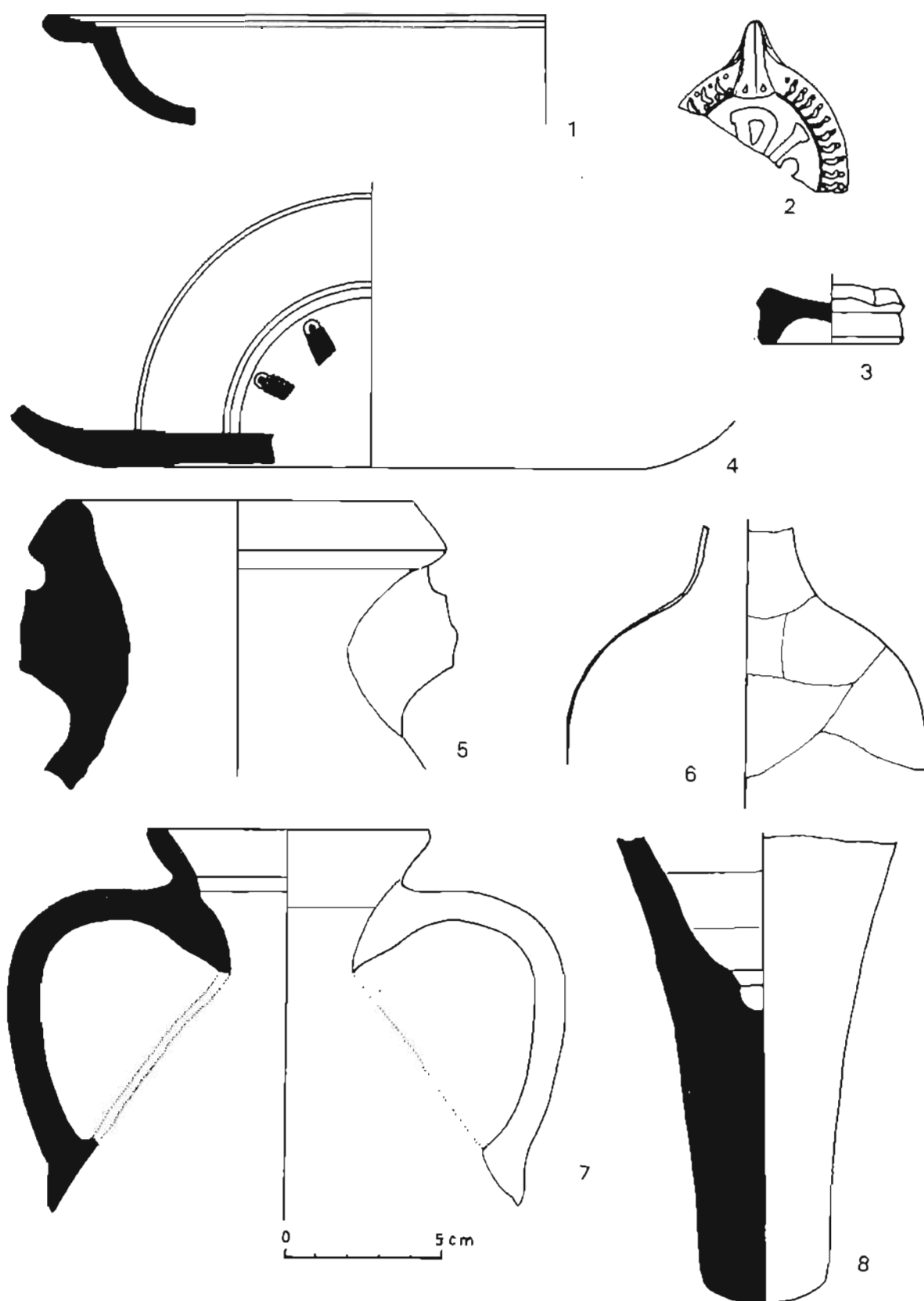


Fig. 26. T.S. clara D, llàntia paleocristiana, àmfores i ampolla de vidre de l'element 2021.

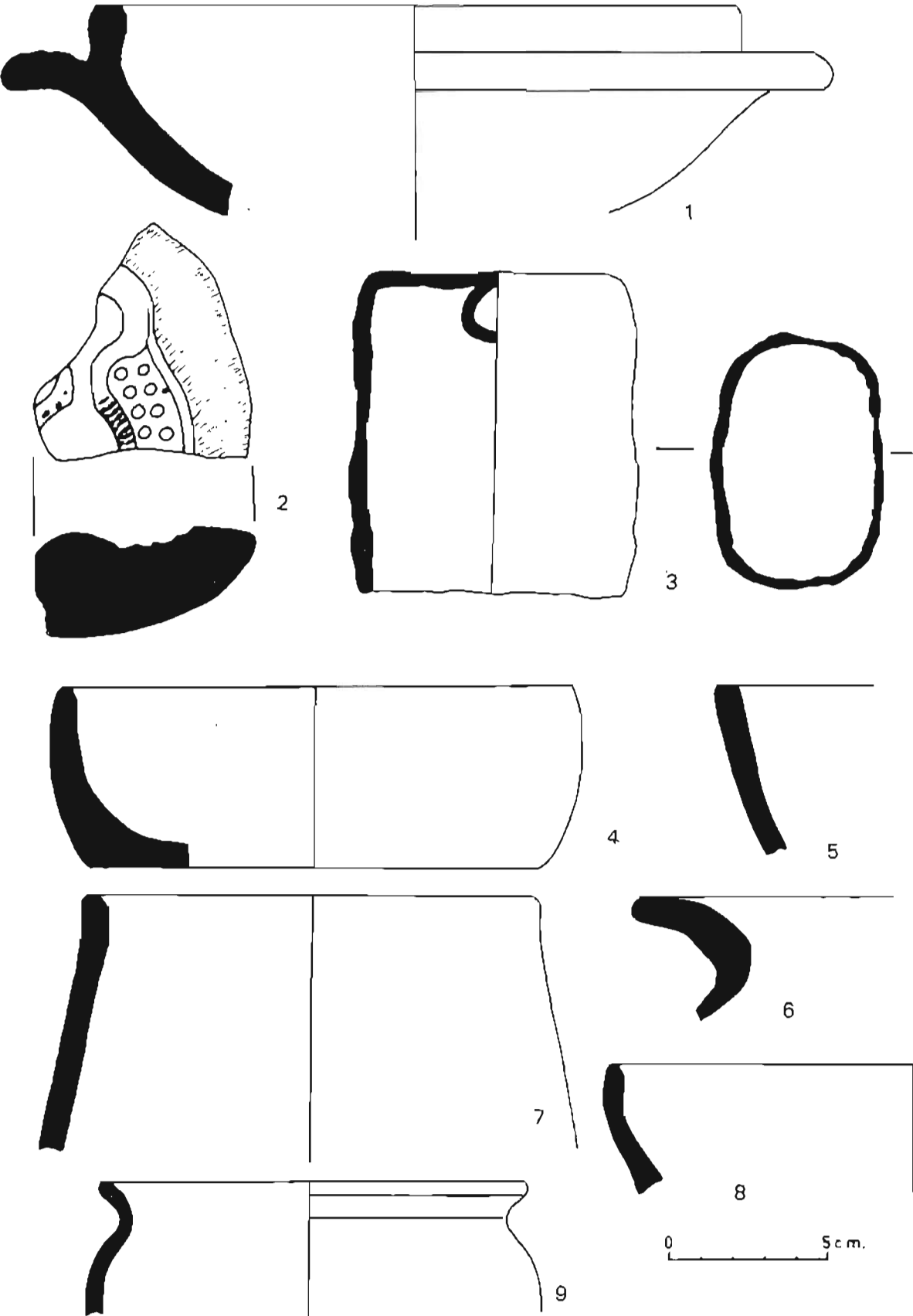


Fig. 27. Material procedent de l'element 2029. És interessant el fragment de motlle de llàntia de disc (núm. 2), i l'esquella de ferro, (núm. 3), molt semblant a altres trobades en el mateix jaciment.

EL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Al llarg de les pàgines precedents hem anat comentant amb més o menys detall els diferents tipus de material arqueològic recuperat en els diferents elements al llarg de les quatre campanyes d'excavació. Com és normal en aquests tipus de jaciments, el lot més important de material el forma la ceràmica, seguida dels ossos i restes malacològics (sempre abundants en els jaciments d'època romana) i dels elements i estris de ferro o d'altres metalls.

D'aquest darrers no podem dir-ne gaire res, ja que normalment no presenten cap altre interès que no sigui el de la seva utilització per a uns fins ben concrets. Així, per exemple, tenim que la major part dels claus de ferro trobats en el jaciment procedeixen de les excavacions del sector 1, i foren trobats entremig dels fragments de *tegulae* d'un teulat enderrocat. Aquests claus, perfectament localitzats i situats entremig del munt de *tegulae*, procedeixen de l'embigat de la teulada, de la destrucció de la qual i del moment en què s'esdevingué, ja hem parlat abastament en la referència del sector 1.

Però els objectes de ferro més interessants trobats a l'excavació són les eines agrícoles i altres d'ús domèstic. Bona part d'aquestes també procedeixen del sector 1, encara que d'altres es van trobar al sector 2 de la vil·la. Un d'aquests fragments pertany a un petit estri de podar, una *falx arboraria*, utilitzada normalment en el conreu de la vinya i dels fruiters. Dues altres eines, les núms. 10 i 11 de la fig. 34, s'utilitzaven amb un mànec de fusta, llarg, en el conreu del camp, i per netejar la fulla de les arades. No difereixen gairebé gens de les emprades en el camp català fins el moment de la mecanització de les tasques de conreu.

Per a usos específicament agrícoles, a més d'aquestes eines, trobem fragments de ganivets de mides diferents i utilitats diverses. Però el que crida més l'atenció són diverses esquelles de ferro, gairebé sempre del mateix tamany, que indiquen l'existència de ramaderia, (fig. 27, 3 i fig. 17, 12). Tenint en compte el seu tamany i la quantitat de restes òssies trobades, pensem que el bestiar boví era una de les bases de l'economia de la vil·la. Però, parlant de la ramaderia, hem de fer notar que la varietat de bestiar de corral era força més àmplia. En diverses *tegulae* trobades en el sector 1, fabricades a la mateixa vil·la, trobem les petjades deixades en el fang tou per xais, porcs petits i aviram, segurament gallines. No és aquesta la primera vegada que es troben *tegulae* amb aquestes impromtes en jaciments romans.

Pel que fa a la ceràmica, el grup més important és el de les ceràmiques comunes i el de les àmfores, seguit pel de les sigil·lates

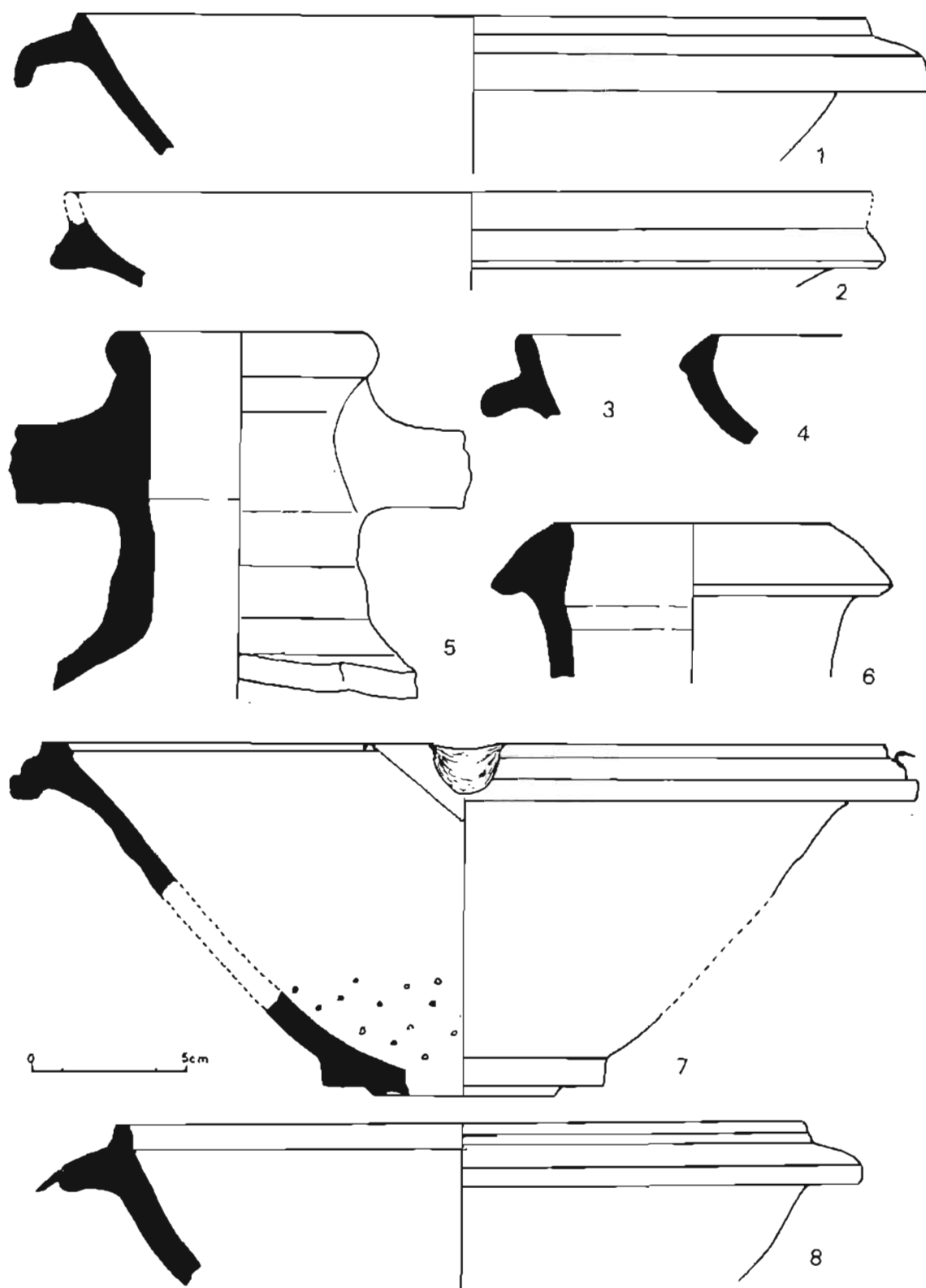


Fig. 28. Element 2013. Núms 1 a 4 = T.S. clara D. 5 i 6 = Colls d'àmfora. 7 i 8 = Morters.

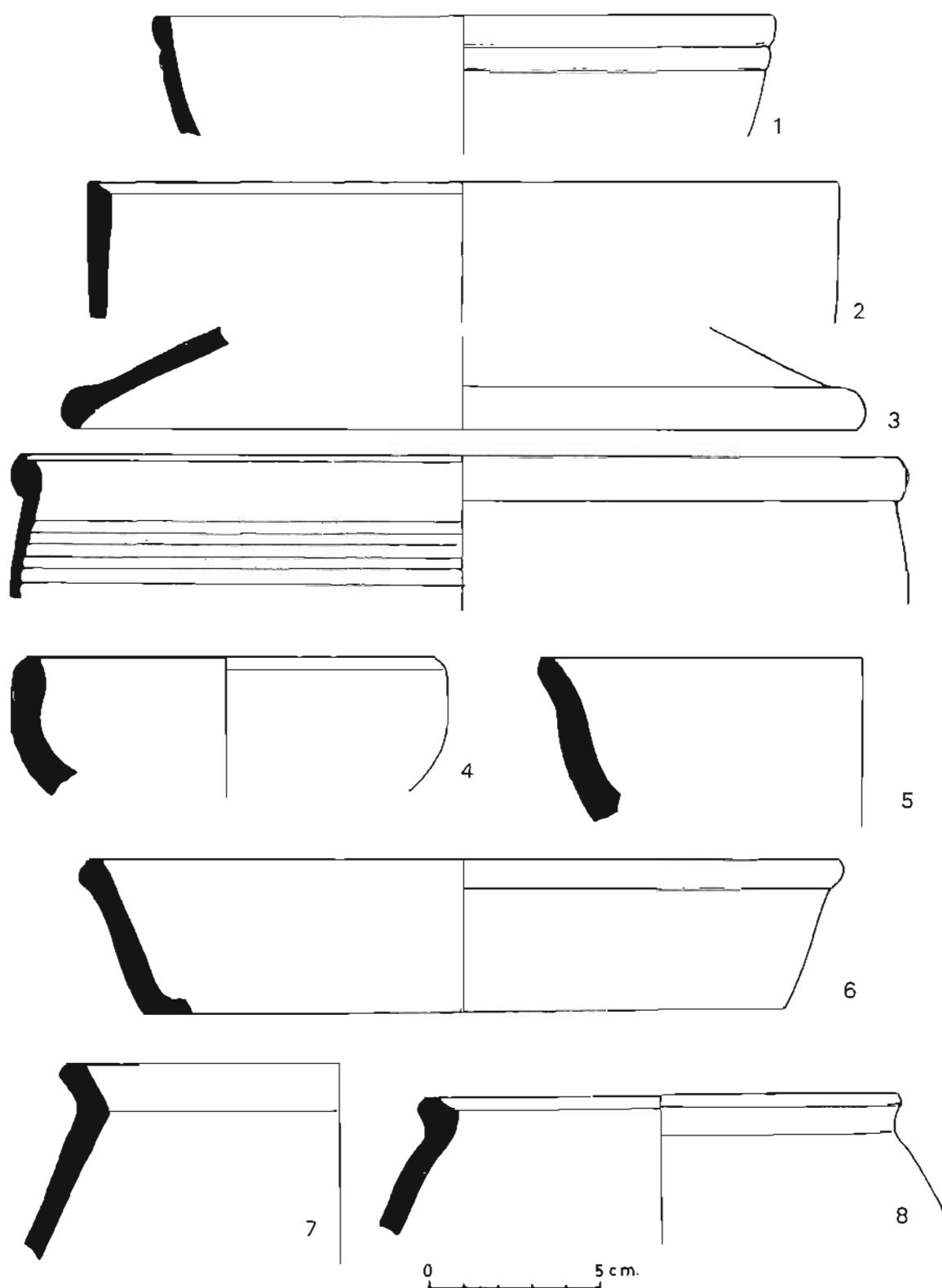


Fig. 29. Element 2034 de l'habitació situada a l'est del pati. Núms. 1 a 3 = T.S. clara A i ceràmica africana de cuina. 4 a 8 = Ceràmica grollera reduïda.

africanes (T.S. clara A, clara C i clara D). Aquests materials ja els hem estudiat en comentar les troballes dels diferents estrats, per la qual cosa no cal insistir-hi. En canvi, creiem interessant dedicar un apartat a les ceràmiques comunes.

LES CERÀMIQUES COMUNES

Igual que a gairebé tots els jaciments d'època romana de les nostres comarques, el lot més important de material arqueològic és el format per les ceràmiques comunes, tant les del tipus oxidat com les grolleres reduïdes. En el cas concret de la vil·la del Puig Rodon, són molt més nombrosos els fragments oxidats que els reduïts, a tal punt, que aquests darrers representen només el 25% aproximadament del conjunt de ceràmiques comunes, mentre que les oxidades són el 75% restant.

Malauradament, no tot aquest material s'ha trobat en un context clar o en un estrat sencer. L'excavació d'una zona, l'any 1981, en la que van aparèixer bastants fragments de ceràmica comuna, però amb l'estratigrafia destruïda en època moderna per les tasques agrícoles, treu qualsevol possibilitat de datació d'un grup de materials. Però l'obtenció d'una estratigrafia sencera en el sector 2 durant la campanya del 1982 i una troballa tancada com és la d'un fons de *dolium* segellat amb una crosta d'argamassa compensa, en part, les dificultats de l'estudi dels materials de la primera campanya.

LA CERÀMICA OXIDADA

D'entre tot el grup de ceràmiques oxidades hem de remarcar un conjunt de recipients de formes molt característiques fabricats tots ells amb la mateixa argila, que degueren ser fets a la mateixa vil·la. La seva pasta és generalment groguenca, encara que pot derivar cap a tonalitats rosades molt clares. No és massa dura, es pot ratllar amb l'ungla i en alguns exemplars és lleugerament farinosa. La fractura es presenta recta i neta, sense porositats. La resta presenta unes peculiaritats de forma que es repeteixen en altres ceràmiques del mateix tipus, trobades en altres vil·les d'aquestes comarques. La repetició de formes i característiques d'uns vasos que apareixen associats sempre amb el mateix tipus de material ha de permetre, doncs, la seva datació.

La forma més corrent és una mena d'olla de petit tamany, sovint sense nanses i algunes vegades amb una sola nansa (fig. 16, 4). Una altra forma força freqüent és una cassola que recorda la forma Hayes 197 de la ceràmica africana, encara que amb les parets més gruixudes (fig. 16,

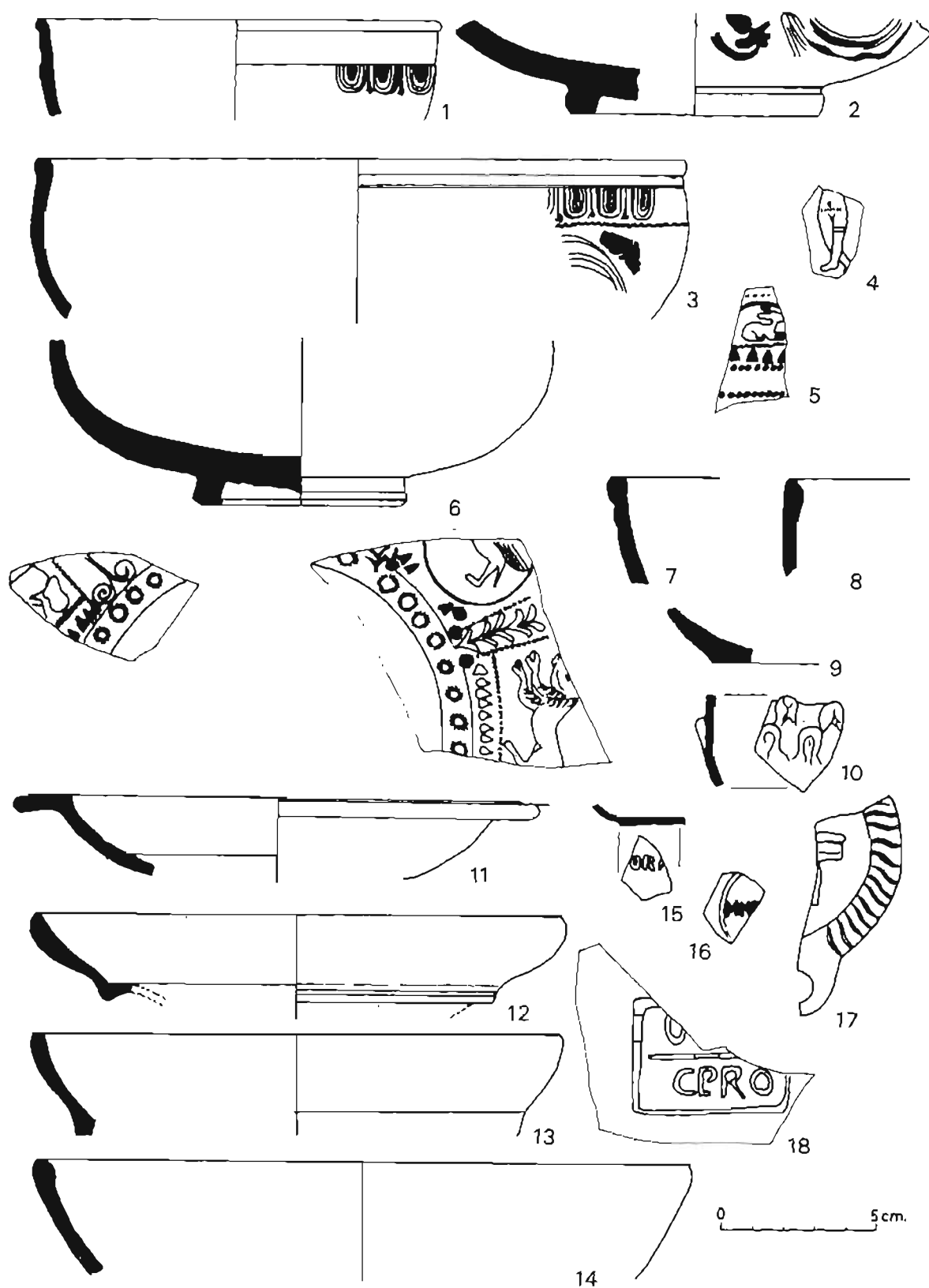


Fig. 30. Element 2034. Núms 1 a 6 = T.S. sud-gàl·lica. Núms 7, 8 i 11-13 = T.S. clara A. Núms. 9 i 10 = Ceràmica de parets fines. 15 a 17 = Fragments de llàntia. 18 = *Sigillum* damunt d'un fragment d'àmfora.

1 i 5). Un tret comú a les dues formes és l'engruiximent del llavi, el qual, tant si és «exvasat» com inclinat cap a l'interior, es diferencia del cos dels vasos per aquesta característica.

La segueix, en nombre d'exemplars, un vas baix amb el coll inclinat cap a l'interior, separat del cos per una carena molt marcada (fig. 20, 2 i 3). És una forma força corrent en els jaciments empordanesos; s'ha constatat la seva presència i fabricació en el taller de Llafranc (NOLLA-CASAS, 1984, p. 133), i també n'hem trobat algun exemplar a la vil·la dels Tolegassos (Viladamat, Alt Empordà).

La característica comuna a aquestes tres formes –i a altres similars no tan ben representades, però fabricades amb la mateixa pasta– és la seva base, idèntica en tots els recipients independentment de la seva forma; correspon al vas que reproduïm a la fig. 16, núm 4.

La major part d'aquestes formes van aparèixer en els elements 2.016, 2.026 i 2.044, en uns contextos que podem datar entre el 190-220 d.C. Els fragments més interessants i característics els analitzarem individualment tot seguit.

Fig. 12, 1. Meitat superior d'una gerra de forma senzilla i cos piriforme. Suposem que la base era plana o molt senzilla; el coll és ample i lleugerament obert. Només té una nansa. La seva pasta és de color groc, sorrenca, tova, de tacte rugós i s'erosiona fàcilment. M. Vegas data aquest tipus entre els segles II i el s. IV, però assenyala que al nord d'Àfrica hi és present entre els segles II i III d.C., cronologia que concorda amb la d'aquest estrat (VEGAS, 1973, p. 101, fig. 35, 3).

Fig. 14, 1. Fragment de llavi d'una gerra de la qual es desconeixen les dimensions i la forma exacta. És interessant la seva decoració: consisteix en palmetes profundament estampades amb un punxó que recorda els utilitzats en la decoració de les T.S. rosades paleocristianes. Un punxó gairebé idèntic a l'utilitzat en aquesta peça fou descobert a Llafranc, en una zona propera al taller de fabricació d'àmfores i *tegulae*, excavat l'any 1980-81. És difícil precisar la seva cronologia.

Fig. 12, 2. Meitat superior d'un recipient tancat, de cos globular i amb dues nanses que comencen sota el llavi i baixen fins a la carena del cos, poc marcada. El llavi és de secció triangular i decorat amb tres ranures. La seva pasta és idèntica a la de la peça anterior.

Fig. 12, 3 a 5. Petit vas tancat o olleta de cos esfèric (l'alçada és igual a l'amplada), i base quasi plana. El llavi, separat del cos per una petita carena, és girat a l'exterior i presenta un engruiximent doble que les parets del vas. La pasta és rosada fosca, fina, força ben depurada i de fractura recta. A vegades, el llavi és lleugerament fumat. No hem trobat

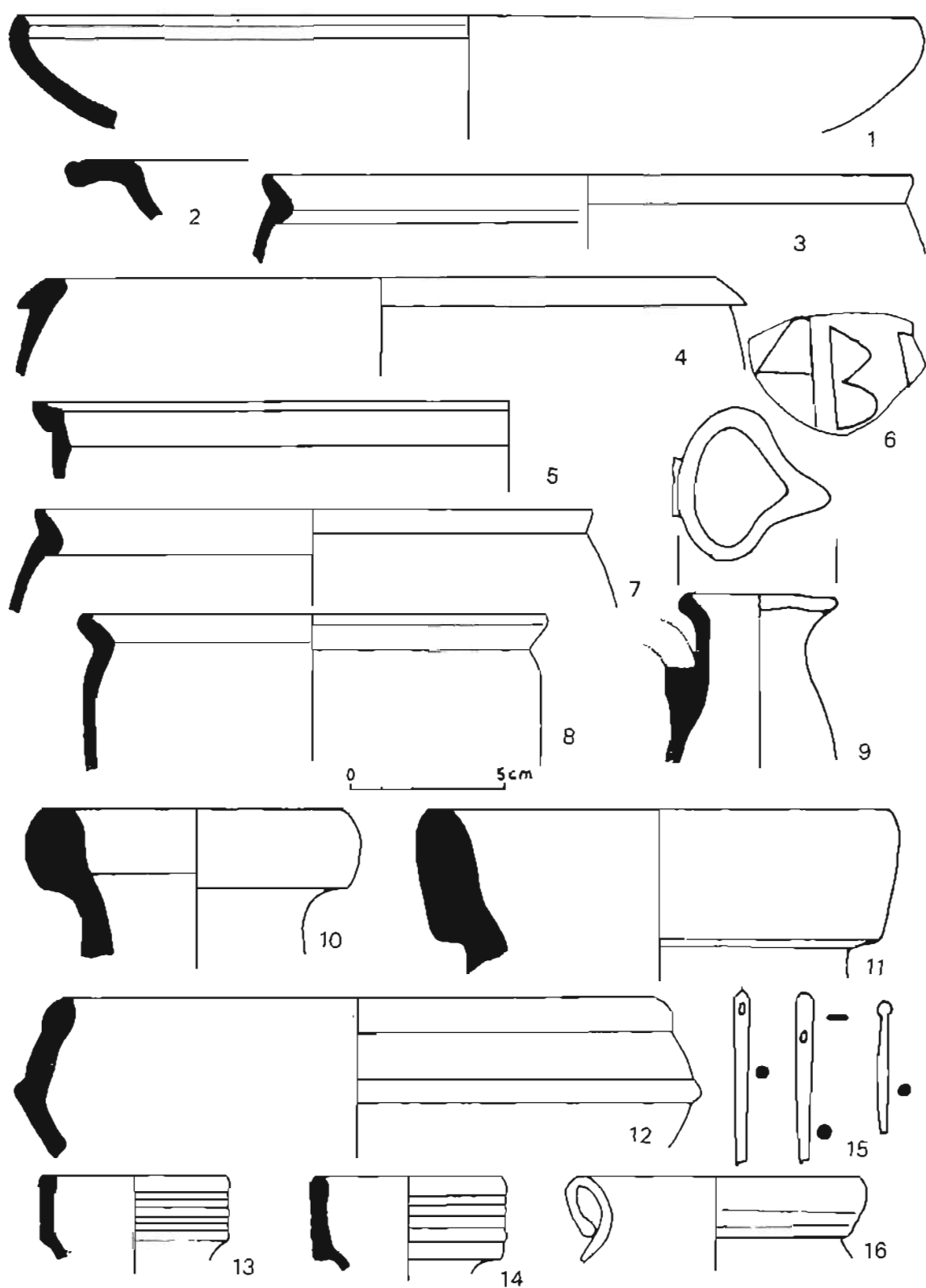


Fig. 31. T.S. clara A, ceràmica africana de cuina, àmfores i ceràmica comuna procedents de l'element 2034. Núm. 15 = Agulles d'os.

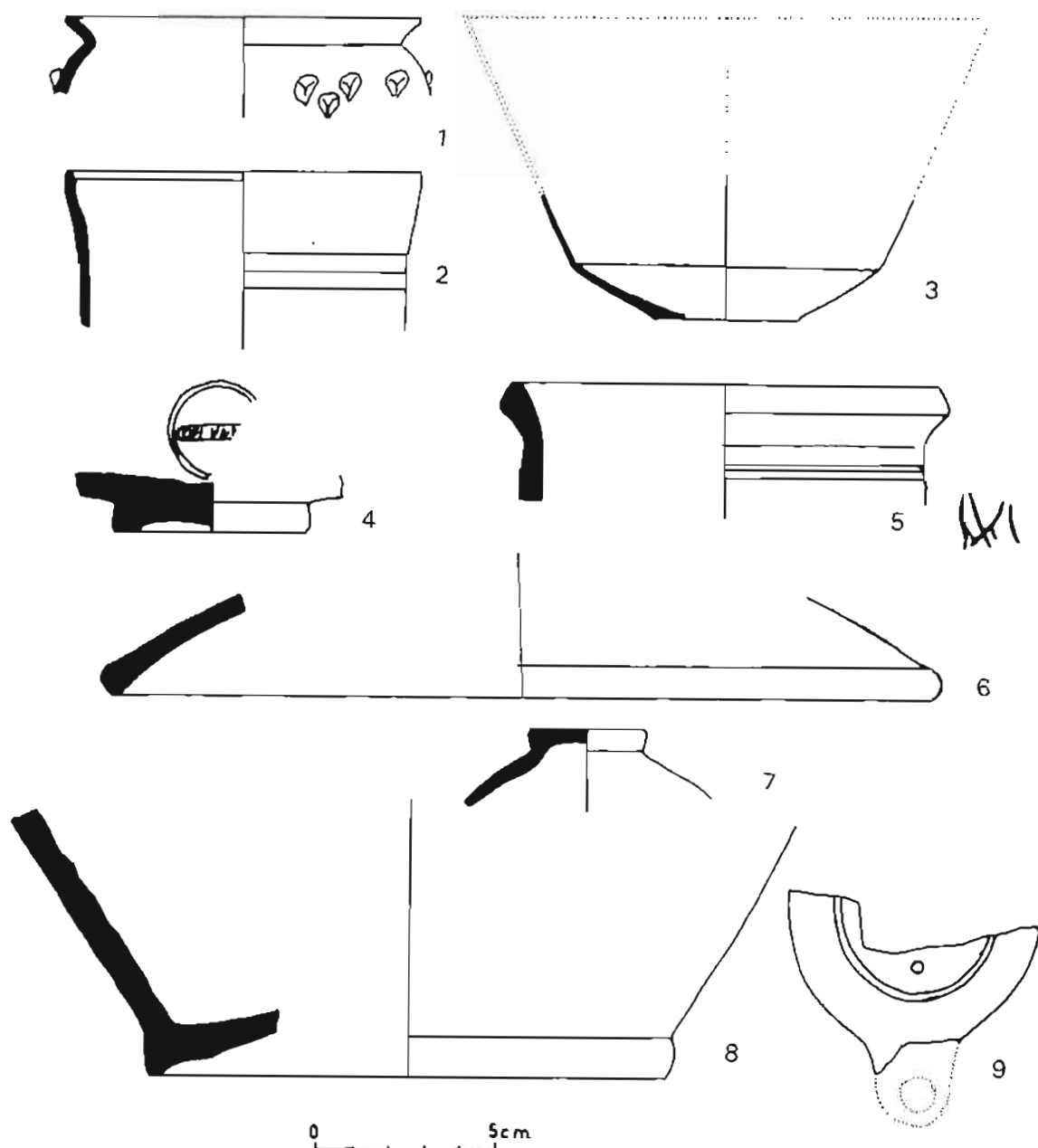


Fig. 32. Element 2035, a l'habitació de l'est del pati. Núms 1 a 3 = Ceràmica de parets fines. 4 = Ceràmica africana de cuina. 5 = Ceràmica grisa emporitana d'època tardana. 6 i 7 = Ceràmica africana de cuina. 8 = Ceràmica oxidada. 9 = Llàntia.

cap paral·lel idèntic en altres jaciments, encara que la forma és molt corrent en la ceràmica grollera reduïda.

Fig. 12, 6. És un vas o una gerra de coll ample, quasi cil·líndrica, amb dues nanses que arrenquen del mig del llavi per a acabar en el punt on començaria el cos. Aquest no seria gaire més ample que el coll i acabaria amb una base semblant a les de la figura 33, 10.

La pasta d'aquests vasos és molt fina i ben depurada, de fractura recta i polida o espatulada per fora. Quant al color, bàsicament n'hem

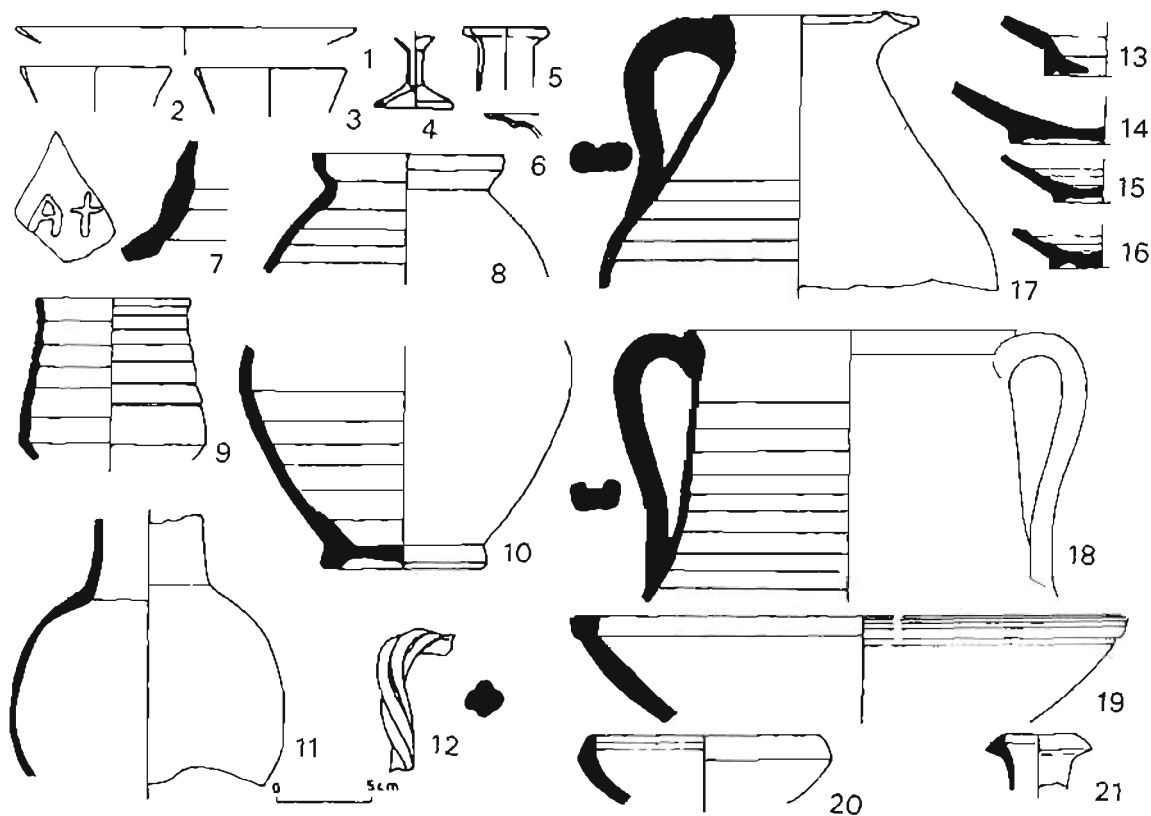


Fig. 33. Diverses formes de vasos de vidre i ceràmica comuna, trobades en diferents elements: Núms. 1 a 7, a l'element 2001; 8 a 11, a l'element 2015; 12 i 21, a l'element 2016.

trobat de dos tipus diferents: el rosat clar o ataronjat i l'amarronat amb tonalitats grises. Segurament aquesta diferència de color és deguda només a la coccio i no a una diferent procedència dels vasos. És una forma que no hem vist a cap altre jaciment d'aquestes comarques. Creiem que fou fabricada a la mateixa vil·la.

Fig. 12, 7 i 8. Vas tancat, no massa alt, amb el llavi girat a l'interior. Aquest queda diferenciat del cos per mitjà d'una carena molt marcada que, a vegades, ressaltava amb una faixa més sortida. La pasta sol ser de color rosat clar, fina, bastant dura i amb la fractura recta. A vegades presenta una superfície farinosa. De peces d'aquesta mateixa forma només n'hem vist en una trinxera oberta l'estiu del 1981 a la vil·la de Cervià de Ter, associades amb T.S. clara C, lleugerament d'èpoques posteriors a la que comentem.

Fig. 33, 13 a 16. Diferents bases de ceràmica comuna, oxidada, procedents del mateix estrat. La seva forma i característiques són idèntiques, llevat de la núm. 13, més porosa i de color més rosat. Correspondrien a vasos com el de la figura 33, núm 11.

Fig. 33, 17. Meitat superior d'una gerra amb una sola nansa de

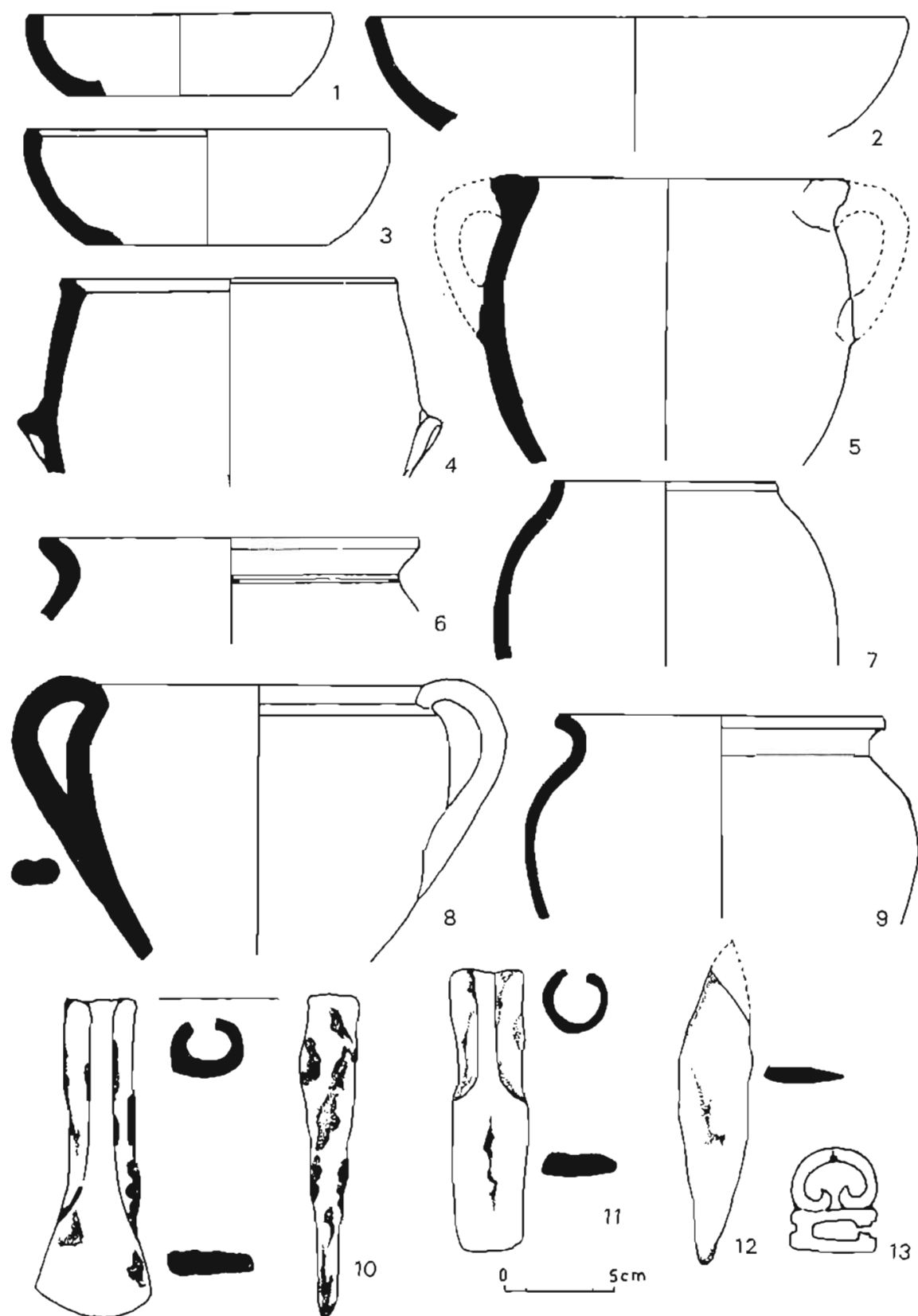


Fig. 34. Tipologia de la ceràmica comuna reduïda trobada a la vil·la. Núms. 10 a 12 = Eines agrícoles de ferro. 13 = Sivella de cinturó.

secció bilobular. Pasta rosada clara, força dura, compacta i de fractura recta. És una forma bastant corrent i el seu tamany sol variar; la que comentem pot considerar-se de tamany mig, ja que normalment no les solem trobar més grans, encara que en coneixem fragments d'alguna més petita. La núm. 10 de la mateixa làmina correspondria a un recipient de la mateixa forma i característiques.

Fig. 33, 18. Vas similar al núm. 6 de la figura 12. Es diferencia d'aquell pel seu gran tamany i per tenir el llavi inclinat a l'exterior, en lloc de ser vertical. També té dues nanses que comencen a mig llavi i acaben on comença el cos, el qual acostuma a ser poc més ample que el coll. En el mateix estrat s'han trobat altres vasos d'igual forma, però de tamany més reduït. La seva pasta és de color rosat clar, fina, dura, compacta, homogènia i ben depurada, amb la fractura recta. Sembla una forma pròpia del jaciment; no en coneixem altres paral·lels.

Fig. 33, 19. Meitat superior d'un recipient obert –probablement una cassola– de grans dimensions (30 cm. de diàmetre), i amb el llavi decorat amb moltes motllures. És una forma molt corrent en jaciments del segle II i III d.C. El lloc on ha aparegut el major nombre d'aquest tipus de vas és a la trinxera de Cervià de Ter, ja citada, tots ells amb les mateixes característiques: dues nanses posades de pla o horitzontalment a l'exterior del llavi, nanses que en els nostres exemplars no es conserven perquè tan sols n'hem pogut recuperar petits fragments de peces diverses.

Les peces núms. 20 i 21 de la mateixa làmina corresponen a la meitat superior d'un petit plat i al coll d'un «olpe», respectivament. Són formes aïllades en aquesta vil·la, ja que de moment no coneixem cap altre fragment similar. De totes maneres, aquest tipus de vasos són molt corrents i tenen una cronologia àmplia. Potser caldria remarcar que el núm. 21, el coll d'«olpe», té la pasta de color rosat fosc, sorrenca, micàcia i de tacte rugós, i que a més està recobert d'un tel d'engalba groguenca. Les característiques de la seva pasta fan pensar molt en la d'algunes àmfores republicanes de la forma Dressel 1.

Hem trobat diversos fragments idèntics d'una altra peça amb un tipus de nansa formada per quatre tires de fang unides i cargolades (fig. 33, 12). La seva argila, dura, fina, compacta i ben depurada, agafa totes les tonalitats del rosat en els diferents exemplars que coneixem.

Tots aquests vasos de ceràmica comuna oxidada que acabem de descriure procedeixen de l'estrat o element 2016 i poden ser datats amb molta precisió mercès als nombrosos fragments de T.S. clara A i ceràmica africana de cuina del mateix estrat. Aquesta data, ja ho dèiem abans, oscil·la entre el 190 i 220 d.C. Altres fragments de ceràmica

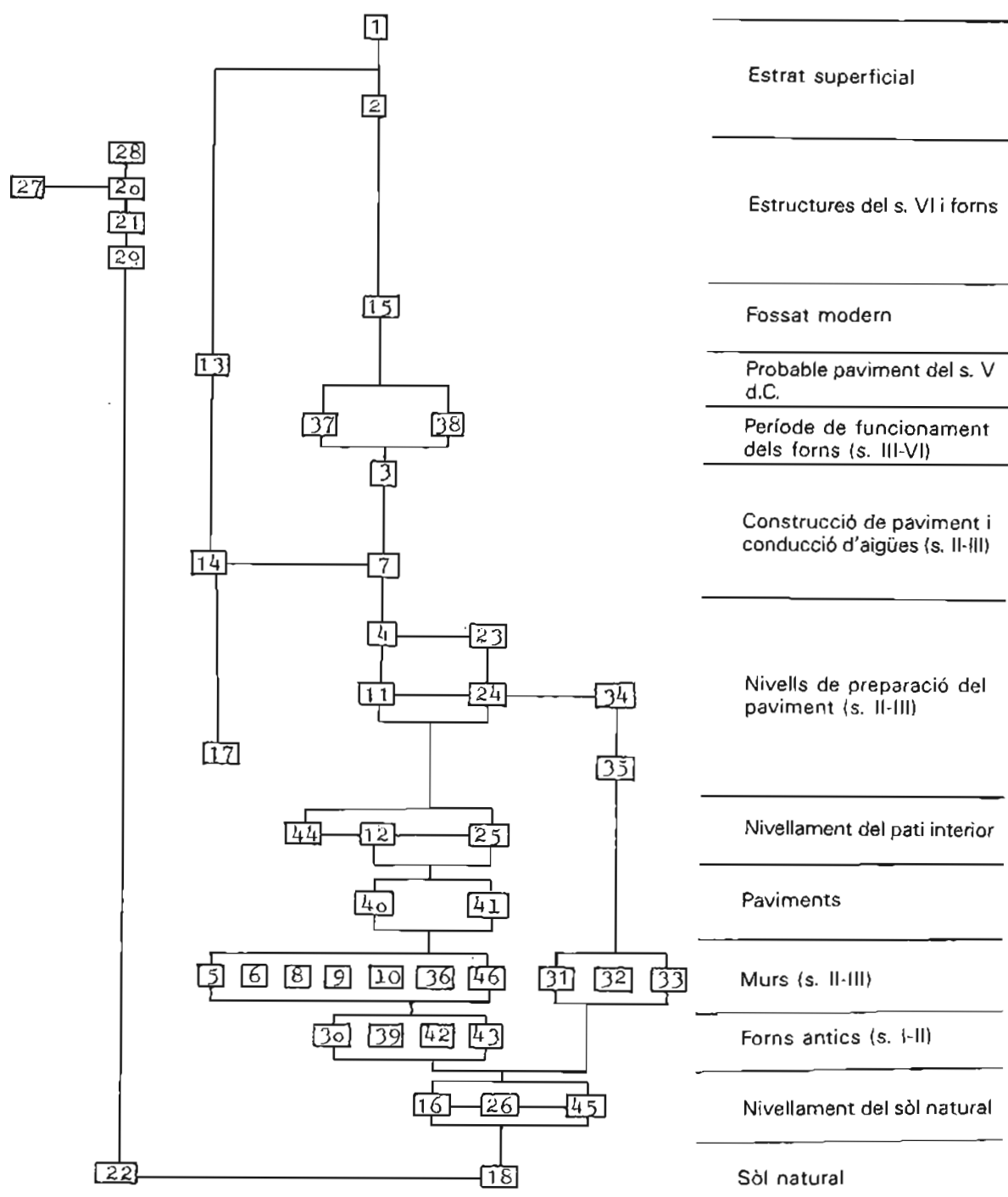


Fig. 35. Diagrama estratigràfic del sector 2, que mostra la disposició i la relació entre els diferents elements (estrats i estructures), i les diverses fases d'ocupació i reforma de la vil·la.

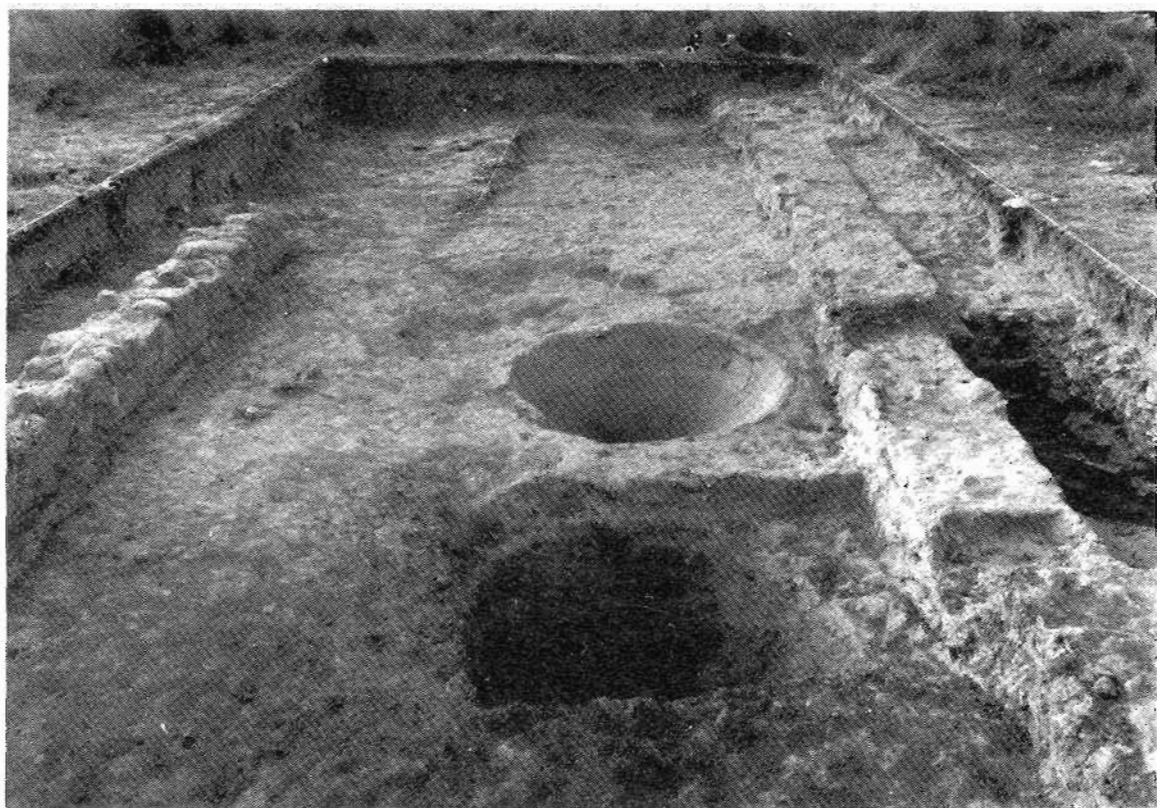


FOTO 1. Sector 1, cala 2. Vista de l'habitació a nivell de paviment, amb les bases de dos *dolia* enterrades en el sòl. A la dreta es veu part del dipòsit tallat al sòl natural.

comuna del sector 2 són molt semblants als anteriors, però van ser trobats en un fossat que ocupava un angle de l'excavació (element 2.015). Aquest fossat semblava modern i els seus materials, tot i ser força homogenis i quasi idèntics als de l'element 2016, estaven molt barrejats i malmesos (fig. 33, 8 a 11).

Dos vasos més que podem datar força bé, per haver-se trobat en un context clar, són els núm. 7 i 8 de la figura 28: formaven part del conjunt de materials trobats entremig les pedres de preparació del paviment de l'habitació sud del sector 2 (element 2013), que en un apartat anterior ja hem considerat de la segona meitat del s. V d.C.

El primer recipient (fig. 28, 7), és un morter de ceràmica oxidada molt dura, de color rosat fosc, amb grans de quars recoberta amb una engalba de color groguenc a l'exterior, que presenta tant a l'interior com a la paret externa, unes faixes de color lila. La seva forma imita la Hayes 91 de T.S. clara D, però el llavi és bastant complicat, car té motlures, i el peu és molt diferent. És un tipus de morter que trobem molt sovint en jaciments baix-imperials.

La segona peça imita perfectament la forma Hayes 91 de la T.S.



FOTO 2. Revers i anvers d'una moneda de Claudi II *el Gòtic*. IMP. C. CLAVDIVS AVG./GENIVS EXERCI. Diàmetre màxim, 19 mm.

FOTO 3. Revers i anvers d'una moneda de Constant, en mal estat de conservació. A l'anvers tan sols es pot llegir... TIVM NOB. C. Al revers, CASORVM NOSTRORVM/VOT X/ P T R. Diàmetre màxim, 20 mm.

clara D (fig. 28, 8). La seva pasta és rosada, dura, compacta i homogènia, i la fractura recta. També aquesta forma és molt corrent en tots els jaciments baix-imperials. Tenint en compte la seva forma i el material amb què anaven associats, podem datar aquest vas i l'anterior cap a la segona meitat del s. V d.C., tot i que aquesta forma és més antiga i té el seu origen, probablement, en ceràmiques fines.



FOTO 4. Vista general, des del nord, de l'excavació en el sector 2. Al centre es poden distingir els dos forns tardans i un tercer forn, anterior al mur, situat al seu costat. A la dreta, part del paviment de mosaic de l'habitació veïna.

LA CERÀMICA GROLLERA REDUÏDA

Si bé a tot el jaciment és normal trobar-hi fragments de ceràmica reduïda grollera, la seva major part va aparèixer dins el *dolium* núm. 1, encara que també hi havia algunes peces a l'element 2016 del sector 2.

Essent una troballa tancada, ja que el *dolium* estava tapat amb una capa d'argamassa, el material del seu interior havia de proporcionar la data d'aquesta inutilització. Ja hem vist abans que aquesta data sembla força clara: a mitjans del s. V d.C.; però aquesta data s'obté per l'estudi dels materials més moderns del seu interior, que són un barreig de ceràmiques dels s. II-III i V d.C. Aquest fet podria dificultar l'estudi i datació de les ceràmiques grolleres, les quals podrien correspondre a èpoques diferents. Però si tenim en compte que els fragments de ceràmica grollera formaven peces quasi senceres, mentre que els materials del s. II-III es reduïen a petits esquerdissos, podem pensar que la ceràmica que ara ens interessa i que va ser-hi llençada en el moment de colgar el *dolium*, s'havia utilitzat fins poc temps abans d'aquest moment. D'altra banda, el repertori de formes és molt freqüent en altres

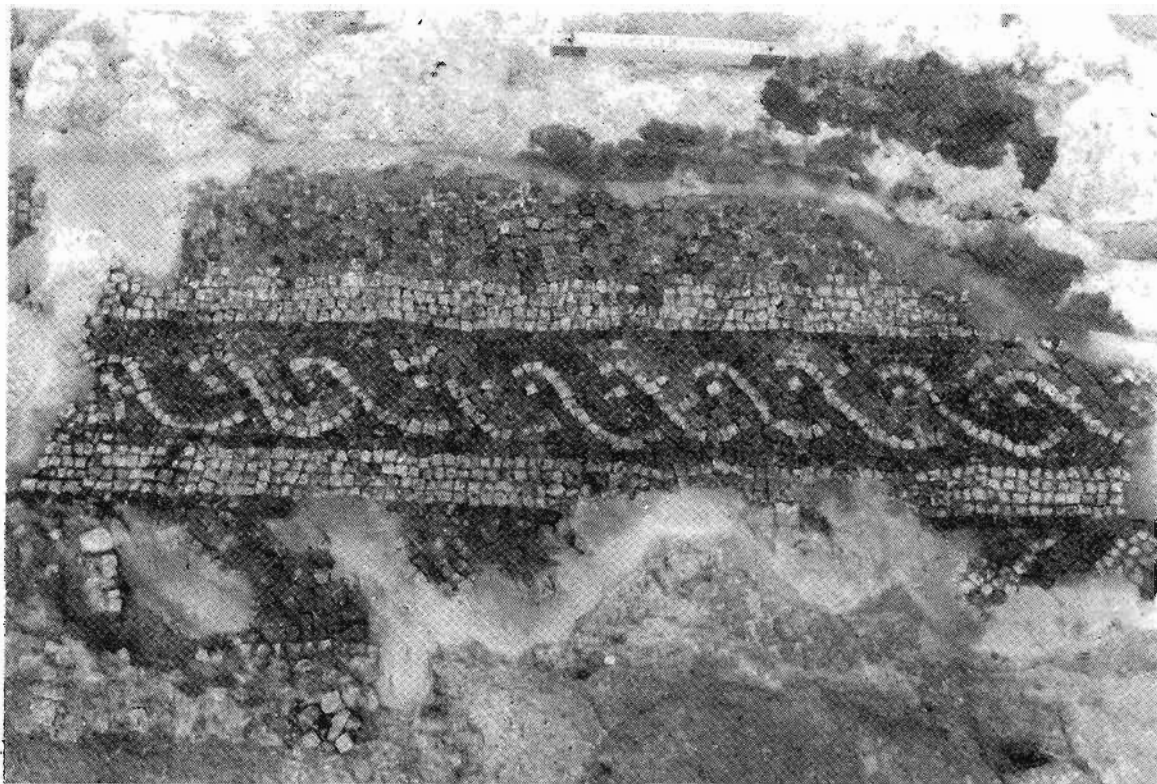


FOTO 5. Detall del mosaic que recobria el sòl d'una habitació annexe al pati.

jaciments baix-imperials i les trobem en estrats molt tardans a la Ciutadella de Roses (MARTIN, NIETO, NOLLA, 1979, p. 114 i 188; materials conservats en el Centre d'Inv. Arq. de Girona, no publicats). Aquests materials de Corçà els hem resumit a la fig. 34.

Fig. 34, 1 a 3. Plat senzill, de dimensions variades i fons pla, sense peu, i amb el llavi no diferenciat i del mateix gruix que les parets. A vegades el llavi presenta un bisell cap a l'interior. La pasta sempre és igual: grollera, mal depurada, rugosa i poc polida, encara que el seu color pot anar del gris clar fins el negre.

Fig. 34, 4. Olla tancada, de cos globular, amb dues nanses en forma d'orelletes. Si bé aquest tipus de nansa respon a una tradició molt antiga, són nombrosos els vasos d'època baix-imperial que la tenen, sobretot a partir del s. IV. El llavi de l'olla s'aixampla lleugerament però és poc diferenciat.

Fig. 34, 5, 7 i 8. Meitat superior de dues olles molt semblants a l'anterior. Es diferencien en les seves nanses que ací són del tipus que en podríem dir normal. El fragment núm. 7 no les conserva. Quant al llavi, també és poc diferenciat i arrodonit; queda marcat per una petita incisió. Encara que la forma d'olla és antiquíssima i ha perdurat fins ara,

les d'època baix-imperial es diferencien de les anteriors en què mentre aquelles tenen un llavi molt ben marcat, generalment alt i girat cap a l'exterior, les tardo-romanes no el tenen i les nanses solen arrancar directament d'ell. Podem datar, doncs, aquests materials entre la segona meitat del s. IV i la primera meitat del s. V d.C. a Corçà, encara que perduren durant tot el s. V.

Fig. 34, 9. Meitat superior d'una olla de característiques semblants a les anteriors, però amb la pasta més fina i ben depurada. El seu perfil és en forma de «S» i encara que aquest fragment no conserva cap nansa, suposem que en tenia dues. A diferència dels materials anteriors, té el coll i el llavi molt ben diferenciats. Desconeixem la seva cronologia exacta, però podem dir que es va trobar a l'E. 47 de l'habitació B-2 del sector 1, associada amb una moneda de Constantí.

Fig. 13, 1 i 2. Olles procedents de l'element 2016 del sector 2. De la primera només se'n conserva la meitat superior, mentre que a la segona li manquen les nanses. La seva principal característica és el seu llavi, curt, robust i molt ben diferenciats. Hem de fer notar que les nanses, a diferència del que passa en els exemplars baix-imperials, no arranquen del llavi, sinó de l'inici del cos i són molt petites, quasi rodones. Aquestes peces s'usaren des del darrer quart del s. II fins el primer del s. III d.C.

Fig. 14, 3. Un darrer fragment que cal comentar degut a la seva interessant i poc corrent forma correspon a la base d'una olla de dimensions regulars trobada a l'element 2012. El seu interès rau en el fet que a la base porta units tres peus que permetien posar-la directament damunt les brases d'un fogó. Sembla una forma bastant tardana, i la seva meitat superior devia ser semblant al recipient núm. 4.

Les excavacions que durant quatre campanyes seguides hem portat a terme en el jaciment d'època romana descobert per Pella i Forgas l'any 1875 ens han proporcionat uns resultats prou interessants, malgrat la poca superfície posada al descobert. Un dels nostres objectius era estudiar una vil·la romana del Baix Empordà que, per la seva importància, pogués servir de model per a l'estudi de l'ocupació i explotació del camp en aquella comarca i que representés les altres vil·les de la zona. D'aquesta manera hem vist que l'evolució de la vil·la de Puig Rodon i les seves diferents fases es corresponen perfectament amb les observades en altres establiments romans de les nostres comarques, com la del Pla de l'Horta (Sarrià de Dalt) o la dels Tolegassos (Viladamant).

Si hom continués els treballs d'excavació, segurament apareixerien nous elements i noves dades que ens permetrien aprofundir els

coneixements que actualment tenim del jaciment i potser podríem determinar el moment més antic de l'establiment: la fase d'època republicana que intuïm i de la qual trobem material arqueològic, però fora de context. Malauradament, per diversos motius que no fan al cas, ens vàrem veure obligats a suspendre les excavacions l'any 1984 i no és probable que es reemprenguin en un període curt de temps.*

BIBLIOGRAFIA

- 1970 BELTRÁN LLORIS, M. *Las ánforas romanas en España*. Zaragoza, 1970.
- 1978 BELTRÁN LLORIS, M. *Cerámica romana, Tipología y clasificación*. Zaragoza, 1978.
- 1955 ALMAGRO BASCH, M. *Las necrópolis de Ampurias. Necrópolis romanas y necrópolis indígenas*. Barcelona, 1955.
- 1981 CASAS i GENOVER, J. *La xarxa viària romana de les comarques de Girona, Assaig metodològic*, a «Estudi General», 1. *Miscel·lània commemorativa del col·legi Universitari de Girona*. Girona, 1981.
- 1972 HAYES, J.W. *Late roman pottery. A catalogue of roman fine wares. The British School at Rome*. Londres, 1972.
- 1984 NOLLA BRUFAU-CASAS GENOVER. *Carta arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al N.E. de Catalunya*. Girona, 1984.
- 1883 PELLA i FORGAS, J. *Historia del Ampurdán*. Barcelona, 1883.
- 1973 VEGAS, M. *Cerámica común romana del Mediterráneo Occidental*. Barcelona, 1973.
- 1979 MARTÍN-NIETO-NOLLA. *Excavaciones en la Ciudadela de Rosas*. Girona, 1979.

(*) Aquests treballs no haurien estat possibles sense la col·laboració i recolzament del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona i sense l'esforç desinteressat dels membres del nostre equip de treball als quals volem mostrar el nostre agraïment. Aquest equip estava format per les següents persones: Pere Castanyer i Masoliver, Josep Espadaler i Reballi, Joaquim Tremoleda, Assumpció Roure i Ventura, Xavier Rocas i Gutiérrez, Josep M^a Canes (Hormaza), Jordi Merino, Núria Bofill, Victòria Soler i Fusté, Joaquim Albert i Ullastre, Rosa Melian i Busquets, Càrmen Puertas, Joan Manuel Barceló, Amèrica Bartís, Josep M^a Nolla i Brufrau, Enric Sanmartí i Greco i Simon Keay. També hi van col·laborar els Srs. Joan Badia i Homs, Isidre Carreras i Planas i Joan Colomer i Frigola.